

Zbigniew Bereszyński

**Kadry aparatu bezpieczeństwa
w województwie opolskim
w latach 1956-1990
(ze szczególnym uwzględnieniem
obsady personalnej stanowisk
kierowniczych)**

Śmierć Józefa Stalina w marcu 1953 r. pociągnęła za sobą stopniową reorganizację struktur władzy w Związku Sowieckim i innych państwach bloku komunistycznego. W szczególności dotyczyło to aparatu bezpieczeństwa. Nowe sowieckie kierownictwo państwowe na czele z premierem Gieorgijem Malenkowem i pierwszym wicepremierem Ławrientijem Berią postanowiło znacznie zredukować liczbę ministerstw poprzez połączenie niektórych resortów. W ramach tych zmian sowiecki aparat bezpieczeństwa, mający dotąd zapewnioną odrębność instytucjonalną jako Ministerstwo Bezpieczeństwa Państwowego, został połączony z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych, na którego czele stanął Beria¹. Zainicjowane przez Berię w tym samym czasie działania na rzecz liberalizacji życia społeczno-politycznego w Związku Sowieckim okazały się jednak rozbieżne z interesami aparatu partyjnego, reprezentowanego przez Nikitę Chruszczowa jako szefa Sekretariatu Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Związku Sowieckiego. Już pod koniec czerwca 1953 r. Beria został aresztowany w wyniku intryg Chruszczowa, co ostatecznie zakończyło się jego śmiercią w nieznanych bliżej okolicznościach (według budzącej uzasadnione wątpliwości wersji oficjalnej został stracony w grudniu tego roku na mocy wyroku wydanego w trybie niejawnym przez Kolegium Specjalne Sądu Najwyższego ZSRS). Konsekwencją tego było zahamowanie na długi czas procesu destalinizacji w krajach bloku komunistycznego².

¹ R.G. Pichoja, *Historia władzy w Związku Radzieckim 1945–1991*, tłum. M. Głuszkowski, P. Zemszał, Warszawa 2011, s. 108, 115; F. Thom, *Beria. Oprawca bez skazy*, tłum. K. Antkowiak, Warszawa 2016, s. 763–765.

² R.G. Pichoja, *Historia władzy w Związku Radzieckim...*, s. 115–125, 140; F. Thom, *Beria...*, s. 893–948; B. Sokolov, *Beria. Sud'ba wsiesil'nogo narkoma*, Moskwa 2008, s. 346–365, 464–477; *idem*, *Ubijstwo Berii. Falshivyje doprosy Lavrentija Pavlovitsha*, Moskwa 2011, s. 153–172, 250–267; W. Taubman, *Chruszczow. Człowiek i epoka*, tłum. Ł. Witzak, Wrocław 2012, s. 280–293;

W takich uwarunkowaniach politycznych Prezydium KC KPZS na czele z Chruszczowem podjęło 8 lutego 1954 r. decyzję o wyodrębnieniu aparatu bezpieczeństwa ze struktur Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. W ślad za tym 13 marca tego roku został utworzony Komitet Bezpieczeństwa Państwowego (Komitet Gosudarstwennoj Bezopasnosti – KGB) przy Radzie Ministrów ZSRS. Pierwszym szefem tej instytucji został gen. Iwan Sierow, protegowany Chruszczowa³.

Na przełomie lat 1954 i 1955 podobnych zmian dokonano również w Polsce. Na mocy dekretu z 7 grudnia 1954 r. o naczelnych organach administracji państwowej w zakresie spraw wewnętrznych i administracji państwowej dotychczasowy zakres kompetencji ministra bezpieczeństwa publicznego został rozdzielony pomiędzy dwa nowe urzędy – Komitet ds. Bezpieczeństwa Publicznego przy Radzie Ministrów oraz Urząd Ministra Spraw Wewnętrznych⁴. Dokonana na tej zasadzie reorganizacja aparatu bezpieczeństwa w PRL może być traktowana jako jeden z pierwszych przejawów procesu destalinizacji. Obiektywna ocena jej historycznego znaczenia nie powinna jednak abstrahować od dwuznaczności związanej z tym, co napisano powyżej o wcześniejszych zmianach tego rodzaju w Związku Sowieckim. W obu przypadkach chodziło przede wszystkim o zabezpieczenie interesów aparatu partyjnego w nowej sytuacji politycznej, jaka zaczęła kształtować się po śmierci Stalina⁵.

L. Naumov, *Stalin i NKWD*, Moskwa 2013, s. 322–325; R. Grutman, *Smiert' Stalina. Vsie versii i ieshtsho odna*, Moskwa 2016, s. 282–324. Szczególnie wymownym przejawem zahamowania procesu destalinizacji było gwałtowne zaostrenie polityki wobec Kościoła w Polsce. W czerwcu 1953 r. ówczesne władze Związku Sowieckiego negatywnie zaopiniowały przedstawioną przez polityczne kierownictwo PRL propozycję wytoczenia pokazowego procesu sądowego biskupowi kieleckiemu Czesławowi Kaczmarskiemu i jego współpracownikom. W tym samym czasie kierownictwo sowieckie negatywnie odniosło się również do planowanej likwidacji wszystkich zakonów katolickich w Czechosłowacji (*Vlast' i cerkov' v vostočnoj Ievropie 1944–1953. Dokumenty rossijskich archivov*, t. 2: 1949–1953, red. T.W. Wołokitina et al., Moskwa 2009, s. 1060–1064, 1097). Niestety, sytuacja zmieniła się po aresztowaniu Berii. Wcześniejse obiekcje Moskwy co do planowanego procesu bp. Kaczmarska straciły wówczas aktualność i władze PRL mogły przystąpić realizacji swoich antykościelnych zamierzeń. W połowie września 1953 r. rozpoczął się proces bp. Kaczmarska, a przed końcem tego miesiąca, najpewniej w uzgodnieniu z aktualnym kierownictwem politycznym ZSRS, internowano prymasa Stefana Wyszyńskiego (por. J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce (1944–1989)*, Warszawa 2002, s. 138–139). Do zahamowania procesu destalinizacji doszło także w innych krajach Europy Wschodniej. W marcu 1955 r. został np. odwołany ze stanowiska Imre Nagy, prowadzący politykę reformatorską premier Węgierskiej Republiki Ludowej – od lipca 1953 r. (V. Sebestyen, *Dwanaście dni. Rewolucja węgierska 1956*, tłum. M. Antosiewicz, Warszawa 2006, s. 70–87).

³ R.G. Pichoja, *Historia władzy w Związku Radzieckim...*, s. 133; N. Pietrow, *Stalinowski kat Polski. Iwan Sierow*, tłum. J. Prus-Wojciechowska, K. Syska, Warszawa 2013, s. 173–176. Zgodnie z uchwałą KC KPZS nowy organ miał w „jak najkrótszym czasie zlikwidować skutki wrogiej działalności Berii w organach bezpieczeństwa państwowego i uczynić z tych organów skuteczną broń partii”.

⁴ Dekret z 7 XII 1954 r. o naczelnych organach administracji państwowej w zakresie spraw wewnętrznych i administracji państwowej, DzU 1954, nr 54, poz. 269; *Aparat bezpieczeństwa w Polsce w latach 1954–1956. Taktyka, strategia, metody*, wstęp A. Paczkowski, wybór i oprac. G. Majchrzak, A. Paczkowski, Warszawa 2011, s. 11–13.

⁵ W przypadku Polski do reorganizacji aparatu bezpieczeństwa przyczyniła się sprawa płk. Józefa Świątły, wysokiej rangi funkcjonariusza aparatu bezpieczeństwa, który po ucieczce na Zachód

Proces destalinizacji przybrał ponownie na sile w lutym 1956 r., gdy na XX Zjeździe KPZS Chruszczow, z blisko trzyletnim opóźnieniem, zdecydował się na wystąpienie z tajnym referatem krytykującym niektóre praktyki okresu stalinowskiego („kult jednostki”)⁶. Następujące w ślad za tym wydarzenia zaowocowały w szczególności przełomem politycznym w Polsce w październiku 1956 r. Niestety, jeszcze przed wpływem roku proces liberalizacji życia społecznego-politycznego w PRL został zahamowany przez nowe kierownictwo partyjne na czele z Władysławem Gomułką⁷.

Jedną z ważniejszych konsekwencji przełomu październikowego stała się kolejna reorganizacja aparatu bezpieczeństwa w PRL. Ustawa z 13 listopada 1956 r. o zmianie organizacji naczelných organów administracji publicznej w zakresie bezpieczeństwa publicznego znosiła KdsBP oraz przekazywała sprawy związane z ochroną „ustroju ludowo-demokratycznego ustalonego w Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i interesów państwa przed wrogą działalnością szpiegowską i terrorystyczną [...] do zakresu działania ministra spraw wewnętrznych”. Na mocy tej ustawy osoby zatrudnione w KdsBP przechodziły do pracy w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych⁸.

Ustawa z 13 listopada 1956 r., formalnie rzecz biorąc, nie tworzyła nowych struktur aparatu bezpieczeństwa ani nie mówiła *explicite* o włączeniu jego dotychczasowych struktur do resortu spraw wewnętrznych. Jej uregulowania nie wykraczały poza określenie aktualnego statusu dotychczasowych pracowników KdsBP, którzy na jej mocy stali się pracownikami MSW. Mimo to skutkowała utworzeniem Służby Bezpieczeństwa jako struktury funkcjonującej w ramach organizacyjnych resortu spraw wewnętrznych⁹.

zaczął ujawniać tajemnice kompromitujące dla komunistycznego aparatu władzy (*Aparat bezpieczeństwa w Polsce w latach 1954–1956...*, s. 11–12; R. Spatek, *Stalinowska Polska: władza i dyktatura*, „Pamięć.pl” 2013, nr 12, s. 35; P. Ceranka, *Dynamit podłożony pod stalinizm*, „Pamięć.pl” 2013, nr 12, s. 36–40; W. Roszkowski, *Najnowsza historia Polski 1945–1980*, Warszawa 2003, s. 290–292; A.L. Sowa, *Historia polityczna Polski 1944–1991*, Kraków 2011, s. 200–203).

⁶ R.G. Pichoja, *Historia władzy w Związku Radzieckim...*, s. 141–150; W. Taubman, *Chruszczow...*, s. 308–331.

⁷ W. Roszkowski, *Najnowsza historia Polski...*, s. 335–384; A.L. Sowa, *Historia polityczna Polski...*, s. 244–288.

⁸ Ustawa z 13 XI 1956 r. o zmianie organizacji naczelných organów administracji publicznej w zakresie bezpieczeństwa publicznego, DzU 1956, nr 54, poz. 241. Por. H. Dominiczak, *Organizacja bezpieczeństwa PRL 1944–1990*, Warszawa 1997, s. 125–128; *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 2: 1956–1975, red. P. Piotrowski, Warszawa 2006, s. 7; *Historyczno-prawna analiza struktur organów bezpieczeństwa państwa w Polsce Ludowej (1944–1990). Zbiór studiów*, red. A. Jusupović, R. Leśkiewicz, Warszawa 2013, s. 185–188, 191. Uderzające jest podobieństwo tych rozwiązań do zmian wprowadzonych w Związku Sowieckim w 1953 r., bezpośrednio po śmierci Stalina, gdy jedną z najważniejszych osób w państwie stał się na krótki czas Beria.

⁹ Miejsce Służby Bezpieczeństwa i jej jednostek w strukturach resortu spraw wewnętrznych określały akty prawne niższego rzędu: Rozkaz nr 3/56 ministra spraw wewnętrznych z 28 XI 1956 r., Zarządzenie nr 00238/56 ministra spraw wewnętrznych z 29 XI 1956 r. i Uchwała nr 781 Rady Ministrów z 13 XII tego roku (por. H. Dominiczak, *Organizacja bezpieczeństwa PRL...*, s. 127–128;

Poprzez zakamufłowanie aparatu bezpieczeństwa w strukturach resortu spraw wewnętrznych stwarzano pozory zerwania ze skompromitowaną w powszechnym odczuciu społecznym przeszłością organów represji. Rzeczywistość przedstawiała się jednak zupełnie inaczej. Mimo gruntownej reorganizacji i znacznej redukcji potencjału kadrowego aparat bezpieczeństwa pozostał głęboko zakorzeniony w swojej niesławnej przeszłości spod znaku UB, MBP i KdsBP. Szczególnie jaskrawym tego przejawem była kadrowa ciągłość jego struktur na wszystkich szczeblach organizacyjnych.

Przez wiele lat trzon kadry kierowniczej SB stanowili funkcjonariusze wywodzący się z szeregów UB. Niektórzy z nich pełnili funkcje kierownicze jeszcze w ostatnich latach PRL. Przez długi czas byli ubecy przeważali liczebnie również wśród szeregowych funkcjonariuszy SB. Z upływem czasu rósł oczywiście odsetek osób, które podjęły pracę w aparacie bezpieczeństwa już po 1956 r., ale nie miało to nic wspólnego ze zrywaniem kadrowej ciągłości z UB. Zmiany takie postępowały w sposób naturalny, podobnie jak w innych obszarach życia społecznego, wskutek sukcesywnego odmładzania kadr. Z drugiej strony zdarzało się, że dawni funkcjonariusze UB powracali do pracy w aparacie bezpieczeństwa po wielu latach od opuszczenia jego szeregów i przejścia w stan spoczynku – już w ostatnim dziesięcioleciu PRL.

Szczególnie wymowną ilustrację organizacyjnej i kadrowej ciągłości struktur aparatu bezpieczeństwa stanowi przypadek Józefa Strózik, wieloletniego funkcjonariusza pionu śledczego UB i SB w województwie opolskim. W życiorysie sporządzonym w listopadzie 1974 r. funkcjonariusz ten pisał: „Po [ukończonym w 1951 r.] kursie z Pleszewa skierowany zostałem do WUBP Opole i podjąłem pracę w Wydziale Śledczym, i w tej jednostce – uwzględniając reorganizację – pracuję nieprzerwanie do chwili obecnej”¹⁰. Jak z tego wynika, Strózik czuł się nieprzerwanie funkcjonariuszem jednej i tej samej służby, a nawet tej samej jednostki organizacyjnej aparatu bezpieczeństwa, działającej przed listopadem 1956 r., jak też w późniejszym czasie.

Generalnie rzecz biorąc, można postawić tezę, że charakter zmian w aparacie bezpieczeństwa po październiku 1956 r. w pełni odpowiadał zakresowi ówczesnych przeobrażeń w życiu politycznym kraju. Zmiany szły dość daleko, jeżeli chodzi o wizualne (zewnątrzne) aspekty funkcjonowania aparatu władzy, dostrzegalne na co dzień dla przeciętnego obywatela. Wewnętrzne stosunki w ramach aparatu władzy nie ulegały jednak większym modyfikacjom. Zdecydowanie przeważały tu ciągłość i kontynuacja. Bardzo wyraźnie widać to m.in. na przykładzie wieloletniej działalności aparatu bezpieczeństwa w województwie opolskim.

Aparat..., t. 2, s. 11; *Historyczno-prawna...*, s. 192–195; R. Terlecki, *Miecz i tarcza komunizmu. Historia aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944–1990*, Kraków 2007, s. 146–147).

¹⁰ APO, KW PZPR, 9027, Akta personalne funkcjonariusza Józefa Strózika, Życiorys, 20 XI 1974 r., s. 23.

Aparat bezpieczeństwa w województwie opolskim w październiku i listopadzie 1956 r.

Bezpośrednio przed reorganizacją zapoczątkowaną w listopadzie 1956 r. aparat bezpieczeństwa w województwie opolskim był reprezentowany przez Wojewódzki Urząd ds. Bezpieczeństwa Publicznego w Opolu, czternaście powiatowych urzędów bądź delegatur ds. bezpieczeństwa publicznego – w Brzegu, Głubczycach, Grodkowie, Kluczborku, Koźlu, Krapkowicach, Namysławie, Niemodlinie, Nysie, Oleśnie, Opolu, Prudniku, Raciborzu i Strzelcach Opolskich oraz Delegaturę nr 15 w Kędzierzynie w powiecie kozielskim¹¹. W październiku 1956 r. WUdsBP i terenowe jednostki aparatu bezpieczeństwa dysponowały łącznie 648 etatami, w tym 332 etatami pracowników operacyjnych. Faktycznie zatrudniano jednak 594 pracowników, w tym 295 pracowników operacyjnych¹².

Struktura organizacyjna WUdsBP obejmowała łącznie 405 etatów, w październiku 1956 r. zatrudnionych było 376 pracowników. W grupie pracowników operacyjnych posiadano 154 etatów, z których obsadzonych było 138. W grupie pracowników nieoperacyjnych było obsadzonych 238 z 251 etatów¹³.

Od połowy września 1956 r. na czele WUdsBP stał mjr Witold Kaszukur. Jego zastępcami byli mjr Witold Kaliszczuk i mjr Henryk Trzeciński¹⁴. Trzonem tej jednostki organizacyjnej były cztery wydziały operacyjne: II, III, IV i VI. Wydział II miał prowadzić działalność kontrwywiadowczą. Jego naczelnikiem był kpt. Kazimierz Miś, a zastępcą naczelnika – kpt. Tomasz Olejniczak (reemigrant z Francji). Zadaniem Wydziału III były zwalczanie rozmaitej „działalności antypaństwowej”. 27 listopada 1956 r. kierownictwo tego wydziału objął kpt. Mieczysław Roch, którego zastępcą był por. Józef Ciupek. Wydział IV zajmował się szeroko rozumianą problematyką ekonomiczną, z czym wiązało się sprawowanie operacyjnego nadzoru nad poszczególnymi gałęziami gospodarki (tzw. ochrona gospodarki). Jego naczelnikiem był mjr Józef Adameczyk,

¹¹ AIPN, 1583/145, KdsBP, Sprawozdanie o stanie kadrowym województwa opolskiego za pierwszy kwartał 1956 r., 9 IV 1956 r., s. 1–3; Sprawozdanie o stanie kadrowym województwa opolskiego za trzeci kwartał 1956 r., 10 X 1956 r., s. 14 [PDF]; *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 1: 1956–1975, red. K. Szwaagrzyk, Warszawa 2005, s. 335–350. Kędzierzyn był głównym ośrodkiem przemysłowym w pow. kozielskim, co uzasadniało powołanie odrębnej delegatury w tym mieście.

¹² AIPN, 1583/145, KdsBP, Sprawozdanie o stanie kadrowym województwa opolskiego za trzeci kwartał 1956 r., 10 X 1956 r., s. 12 [PDF].

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ AIPN, 0194/1194, MSW, Akta personalne funkcjonariusza Witolda Kaszureka, Przebieg służby (pracy), s. 73 [PDF]; AIPN 0218/607, MSW, Akta personalne funkcjonariusza Włodzimierza Kaliszczuka, Przebieg służby, s. 88 [PDF]; AIPN Kr, 059/368, KWP w Krakowie, Akta personalne funkcjonariusza Henryka Trzecińskiego, Przebieg służby, k. 33–34. Por. *Aparat...*, t. 1, s. 335; K. Jasiak, *Kadra WUBP/WUdsBP w Opolu w latach 1950–1956. Wybrane biografie* [w:] *Komunistyczny aparat represji i życie społeczne Opolszczyzny w latach 1945–1989*, red. K. Jasiak, Opole 2012, s. 417.

a zastępcą naczelnika – por. Ryszard Sebastian. Wydział VI prowadził działalność wymierzoną przeciwko Kościołowi katolickiemu i innym związkom wyznaniowym. Naczelnikiem tego wydziału był kpt. Jan Pomierny¹⁵. Pion śledczy aparatu bezpieczeństwa był reprezentowany przez Wydział VII WUdsBP. Naczelnikiem tego wydziału był mjr Feliks Miatkowski, a zastępcą naczelnika – kpt. Aleksander Mikołajczuk¹⁶.

Struktura organizacyjna WUdsBP obejmowała także Wydział Kadr i Szkolenia oraz wydziały IX, X i „B”. Naczelnikiem Wydziału Kadr i Szkolenia był kpt. Stanisław Olejnik, mający za zastępcę por. Stanisława Kostkę. Wydział IX zajmował się tzw. techniką operacyjną. Obowiązki naczelnika tego wydziału pełnił por. Jan Wieczorek, a zastępcą naczelnika był kpt. Stanisław Pycia. Do Wydziału X należało prowadzenie ewidencji operacyjnej. Wydziałem tym kierował kpt. Mieczysław Świdorski. Wydział „B” realizował zadania z zakresu obserwacji zewnętrznej (wizualnej). Kierował nim kpt. Henryk Kędziora, mający za zastępcę kpt. Józefa Krzywańskiego¹⁷.

Do struktury organizacyjnej WUdsBP należały ponadto: Wydział Łączności, Wydział Ogólno-Administracyjny, Wydział Administracyjno-Gospodarczy oraz Wydział Finansowy. Wydziałem Łączności kierował kpt. Henryk Masłowski, a jego zastępcą

¹⁵ AIPN, 003175/15, Akta personalne funkcjonariusza Tomasza Olejniczaka, Prośba [o przyjęcie do pracy], 6 XII 1945 r., s. 5; Opis życia, b.d., s. 6; Przebieg służby, s. 73 [PDF]; AIPN, 1583/145, KdsBP, Sprawozdanie o stanie kadrowym województwa opolskiego za pierwszy kwartał 1956 r., 9 IV 1956 r., s. 2; AIPN Kr, 059/368, KWP Kraków, Akta personalne funkcjonariusza Józefa Adameczyka, Przebieg służby, s. 50 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2187, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jana Pomiernego, Przebieg służby, s. 52 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1403, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Kazimierza Misia, Przebieg służby, s. 6 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1444, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Mieczysława Rocha, Przebieg służby, s. 29 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2187, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jana Pomiernego, Przebieg służby, s. 52 [PDF]; AIPN Wr, 0251/43, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Józefa Ciupka, Przebieg służby, s. 27 [PDF]; *Aparat...*, t. 1, s. 336–338; R. Terlecki, *Miecz i tarcza komunizmu...*, s. 354–355. Tomasz Olejniczak urodził się w 1921 r. w Westfalii. Od 1923 r. mieszkał wraz z rodzicami we Francji. Tam ukończył szkołę powszechną i rozpoczął pracę zawodową. Do Polski przyjechał w 1945 r. w szeregach związanego politycznie z komunistami 19. Zgrupowania Piechoty Polskiej i już w grudniu tego roku zgłosił się do pracy w aparacie bezpieczeństwa. Pracował kolejno w WUBP w Białymstoku oraz WUBP i WUdsBP w Opolu.

¹⁶ AIPN, 1583/145, KdsBP, Sprawozdanie o stanie kadrowym województwa opolskiego za trzeci kwartał 1956 r., 10 X 1956 r., s. 13 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1463, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Feliksa Miatkowskiego, Przebieg służby, s. 33 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1630, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Aleksandra Mikołajczuka, Przebieg służby, s. 30 [PDF]; *Aparat...*, t. 1, s. 338.

¹⁷ AIPN, 0194/1575, Akta personalne funkcjonariusza Mieczysława Świdorskiego, Przebieg służby, s. 82 [PDF]; AIPN Ka, 0227/401, Akta personalne funkcjonariusza Stanisława Kostki, Przebieg służby, s. 57 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1255, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Stanisława Pyci, Przebieg służby, s. 29 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1482, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Henryka Kędziory, Przebieg służby, s. 39 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1650, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jana Wieczorka, Przebieg służby, s. 30 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1971, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Stanisława Olejnika, Przebieg służby, s. 33 [PDF]; *Aparat...*, t. 1, s. 337, 339; R. Terlecki, *Miecz i tarcza komunizmu...*, s. 355.

był por. Wiesław Czapliński. Naczelnikiem Wydziału Ogólno-Administracyjnego był por. Jerzy Lachowski. Na czele Wydziału Administracyjno-Gospodarczego stał kpt. Franciszek Furkałowski, mający za zastępcę chor. Wojciecha Wójcika. Kierownictwo Wydziału Finansowego tworzyli ppor. Zdzisław Rutkowski jako naczelnik i ppor. Jerzy Kostrzewski – jego zastępca¹⁸.

Łącznie funkcjonowało trzynaście wydziałów WUdsBP. W październiku 1956 r. w każdym obsadzony był etat naczelnika. Struktura etatowa WUdsBP obejmowała także jedenaście etatów zastępcy naczelnika wydziału, z czego wakował jeden etat – w Wydziale VI WUdsBP. Na to stanowisko proponowany był por. Stanisław Pyznar, starszy oficer operacyjny Wydziału VI¹⁹.

Do najważniejszych komórek WUdsBP należała Samodzielna Sekcja „W”, działająca od początku 1956 r. jako miejscowy odpowiednik Biura „W” KdsBP. Zajmowała się ona tajną kontrolą korespondencji²⁰. Niestety, niewiele da się powiedzieć na temat jej składu personalnego²¹. Wiadomo tylko, że już od stycznia 1956 r. na stanowisku referenta tej sekcji pracował chor. Zygmunt Stefanowski, przeniesiony z Wydziału IX WUdsBP²².

W październiku 1956 r. na terenowe urzędy i delegatury ds. bezpieczeństwa publicznego przypadały łącznie 243 etaty, z których obsadzonych było 218. W grupie pracowników operacyjnych posiadano 178 etatów, z których obsadzonych było 157. W grupie pracowników nieoperacyjnych było obsadzonych 61 z 65 etatów. Obsadzonych było trzynaście z piętnastu etatów przeznaczonych dla kierowników poszczególnych urzędów i delegatur oraz dziewięć z dziesięciu etatów zastępców kierownika²³. Kierownikami PUdsBP w Brzegu, Krapkowicach, Nysie, Oleśnie, Opolu, Prudniku i Strzelcach Opolskich byli odpowiednio: por. Henryk Gawor, kpt. Jan Pelc, kpt. Aleksander Płatek, mjr Lucjan Łykus, kpt. Jan Orzeszyna, por. Henryk Szymczyk (p.o.) i kpt. Jerzy Kostrzewa. Zastępcami kierowników byli odpowiednio: ppor. Kazimierz Strzyżewski, ppor. Stefan Walczak, por. Zygmunt Głoński, ppor. Marian Wartak,

¹⁸ AIPN Ld, 0210/12, WUSW w Skierniewicach, Akta personalne funkcjonariusza Wiesława Czaplińskiego, Przebieg służby, s. 75 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1234, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jerzego Kostrzewskiego, Przebieg służby, s. 25 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1259, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Zdzisława Rutkowskiego, Przebieg służby, s. 27, 29 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1265, t. 1, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Franciszka Furkałowskiego, Przebieg służby, s. 26 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1266, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Henryka Masłowskiego, Przebieg służby, s. 25 [PDF]; *Aparat...*, t. 1, s. 339–341.

¹⁹ AIPN, 1583/145, KdsBP, Sprawozdanie o stanie kadrowym województwa opolskiego za trzeci kwartał 1956 r., 10 X 1956 r., s. 13 [PDF].

²⁰ Por. R. Terlecki, *Miecz i tarcza komunizmu...*, s. 355.

²¹ Por. *Aparat...*, t. 1, s. 339.

²² AIPN Wr, 0126/1836, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Zygmunta Stefanowskiego, Przebieg służby, k. 15.

²³ AIPN, 1583/145, KdsBP, Sprawozdanie o stanie kadrowym województwa opolskiego za trzeci kwartał 1956 r., 10 X 1956 r., s. 12, 14 [PDF].

ppor. Wiktor Dudek, ppor. Stanisław Martyna i chor. Marian Barabasz. Kierownikami PUdsBP w Kluczborku, Koźlu i Raciborzu byli odpowiednio kpt. Kazimierz Szpakowski, por. Czesław Sołtysik i kpt. Franciszek Gawlas. Kierownikiem Powiatowej Delegatury ds. Bezpieczeństwa Publicznego w Namysłowie był kpt. Władysław Gworek. Delegaturami w Grodkowie i Niemodlinie kierowali odpowiednio por. Zenon Góralczyk i ppor. Feliks Rogala²⁴.

W tym czasie (październik 1956 r.) wakowały stanowiska kierowników PDdsBP w Głubczycach oraz Delegatury nr 15 w Kędzierzynie, a także stanowisko zastępcy kierownika PUdsBP w Kluczborku. 9 listopada 1956 r. kierownictwo PDdsBP w Głubczycach objął por. Jan Łaciak, zatrudniony wcześniej jako starszy oficer operacyjny Wydziału III WUdsBP w Opolu. Rozkazem z 27 listopada tego roku stanowisko kierownika Delegatury nr 15 powierzono ppor. Ryszardowi Głowaczowi, absolwentowi dwuletniej szkoły Bezpieczeństwa Publicznego w Gdańsku²⁵.

²⁴ *Ibidem*, Sprawozdanie o stanie kadrowym województwa opolskiego za pierwszy kwartał 1956 r., 9 IV 1956 r., s. 2–3; AIPN Wr, 0126/1284, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Czesława Sołtysika, Przebieg służby, s. 35 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1315, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Lucjana Łykusa, Przebieg służby, s. 33 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1331, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jana Orzeszyny, Przebieg służby, s. 37 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1364, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Aleksandra Płatka, Przebieg służby, s. 23 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1395, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Henryka Gawora, Przebieg służby, s. 28 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1404, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Władysława Gworka, Przebieg służby, s. 27 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1420, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Zenona Góralczyka, Przebieg służby, s. 29 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1461, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Kazimierza Szpakowskiego, Przebieg służby, k. 16; *Aparat...*, t. 1, s. 343–350; AIPN Wr, 0126/1623, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jerzego Kostrzewy, Przebieg służby, s. 34 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1496, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Stanisława Martyny, Przebieg służby, s. 28 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1526, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Franciszka Gawlasa, Przebieg służby, k. 29; AIPN Wr, 0126/1891, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Feliksa Rogali, Przebieg służby, s. 28 [PDF]; AIPN Wr, 0251/8, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Henryka Szymczyka, Przebieg służby, s. 29 [PDF].

²⁵ AIPN, 1583/145, KdsBP, Sprawozdanie o stanie kadrowym województwa opolskiego za trzeci kwartał 1956 r., 10 X 1956 r., s. 14 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1434, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jana Łaciaka, Przebieg służby, s. 26 [PDF]; AIPN Rz, 0085/42, WUSW w Krośnie, Akta personalne funkcjonariusza Ryszarda Głowacza, Przebieg służby (pracy), s. 119 [PDF]; *Aparat...*, t. 1, s. 344.

Aparat bezpieczeństwa w województwie opolskim po listopadzie 1956 r.

Struktura i obsada personalna stanowisk kierowniczych

Po wejściu w życie ustawy z 13 listopada 1956 r. miejscowe struktury aparatu bezpieczeństwa funkcjonowały w ramach odpowiednich komend Milicji Obywatelskiej: Komendy Wojewódzkiej MO w Opolu oraz czternastu komend powiatowych MO – w Brzegu, Głubczycach, Grodkowie, Kluczborku, Koźlu, Krapkowicach, Namysłowie, Niemodlinie, Nysie, Oleśnie, Opolu, Prudniku, Raciborzu i Strzelcach Opolskich. W poszczególnych komendach zostały utworzone stanowiska zastępcy komendanta MO ds. bezpieczeństwa. Zastępcy ci kierowali lokalnymi jednostkami Służby Bezpieczeństwa, stanowiącymi odrębny pion organizacyjny w ramach poszczególnych komend MO²⁶.

Na szczeblu wojewódzkim w pionie SB wprowadzono podział na szereg wydziałów i samodzielnych sekcji, stanowiących miejscowe odpowiedniki poszczególnych departamentów i biur MSW. W ramach Komendy Wojewódzkiej MO w Opolu powstały wydziały II, III, „B” i „T”, Wydział Ewidencji Operacyjnej (przemianowany z początkiem 1960 r. na Wydział „C”), Samodzielna Sekcja Śledcza oraz samodzielne sekcje „A” i „W”. Wydział II miał specjalizować się w działalności kontrwywiadowczej. Do zadań Wydziału III zaliczono zwalczanie różnego rodzaju działalności o charakterze opozycyjnym („antypaństwowym”), aktów terroru politycznego, wrogiej działalności mniejszości narodowych oraz tzw. dywersji ideologicznej, a także sprawowanie operacyjnego nadzoru nad gospodarką narodową, kulturą, oświatą oraz środowiskami naukowymi, twórczymi i młodzieżowymi, co eufemistycznie określano mianem ochrony tych środowisk. W pierwszych latach swojej działalności Wydział III SB KW MO w Opolu zajmował się również Kościołem i innymi związkami zawodowymi oraz zwalczaniem postaw proniemieckich wśród rdzennej ludności Śląska Opolskiego, zaliczanych do przejawów tzw. rewizjonizmu niemieckiego. Wydział „B” zajmował się obserwacją zewnętrzną (wizualną), a Wydział „T” – techniką operacyjną. Samodzielna Sekcja „A” zapewniała obsługę szyfrową. Samodzielna Sekcja „W” zajmowała się tajną kontrolą (perlustracją) korespondencji. W maju 1961 r. sekcja ta została podniesiona do rangi wydziału. Na zadania Wydziału Ewidencji Operacyjnej oraz Samodzielnej Sekcji Śledczej wskazują już nazwy tych jednostek. W skład pionu SB KW MO wchodziła również Samodzielna Grupa Specjalna, zajmująca się działalnością wywiadowczą i stanowiąca miejscowy odpowiednik Departamentu I MSW. Kolejną komórką tego pionu był Inspektorat Kierownictwa Jednostek Bezpieczeństwa,

²⁶ Por. *Aparat...*, t. 2, s. 21–22, 119–124.

realizujący zadania zlecane przez kierownictwo KW MO, związane w szczególności z kontrolą działalności poszczególnych jednostek organizacyjnych²⁷.

Na początku 1957 r. pion SB KW MO w Opolu liczył łącznie 139 etatów. Na referaty SB w czternastu komendach powiatowych MO przypadało 99 etatów. We wszystkich jednostkach organizacyjnych SB w województwie opolskim było zatem 238 etatów. Już w 1957 r. łączna liczba etatów w pionie SB KW MO wzrosła jednak do 162, a liczba etatów w województwie do 261²⁸.

Kadrę kierowniczą poszczególnych jednostek SB skompletowano spośród ludzi pełniących funkcje kierownicze w aparacie bezpieczeństwa już przed listopadem 1956 r. W przypadku województwa opolskiego było regułą, że kierownikami jednostek SB zostawali funkcjonariusze kierujący wcześniej analogicznymi jednostkami bezpieczeństwa publicznego. Wyjątki od tej reguły były nieliczne.

Sytuacja w tym zakresie zmieniła się dopiero po wielu latach za sprawą naturalnego procesu stopniowego odmładzania kadr SB. Minęło sporo czasu, zanim stanowiska kierownicze zaczęli obejmować dawni funkcjonariusze UB, którzy w 1956 r. nie zaliczali się jeszcze do kadry kierowniczej, a na podobne awanse osób rozpoczynających służbę w aparacie bezpieczeństwa już po październiku 1956 r. trzeba było czekać jeszcze dłużej.

Z początkiem stycznia 1957 r. stanowisko pierwszego zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. bezpieczeństwa w Opolu objął mjr Henryk Trzciniński – były zastępca kierownika WUdsBP. 22 sierpnia tego roku komendant wojewódzki MO otrzymał drugiego zastępcę ds. bezpieczeństwa. Został nim mjr. Włodzimierz Kaliszczuk – kolejny z byłych zastępców kierownika WUdsBP, zatrudniony od końca listopada 1956 r. jako starszy inspektor w Inspektoracie Kierownictwa Jednostek Bezpieczeństwa²⁹.

W późniejszym czasie stanowisko pierwszego zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. bezpieczeństwa (od 1967 r. – ds. SB) w Opolu zajmowali kolejno: mjr/ppłk Henryk Zaszkiwicz (od 20 września 1962 r.), mjr/ppłk Józef Spisak (od 1 listopada 1969 r.), płk Kazimierz Modelewski (od 1 lutego 1972 r.) i ppłk/płk Ludwik Strus (od 1 czerwca 1975 r.). Wszyscy oni wywodzili się z szeregów UB. Henryk Zaszkiwicz, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od września 1945 r., był w 1956 r. inspektorem w kierownictwie WUdsBP w Łodzi, a w styczniu następnego roku powierzono mu stanowisko naczelnika Wydziału III Komendy Miasta MO w tym ośrodku. Józef Spisak, związany z aparatem bezpieczeństwa od maja 1945 r., był w 1956 r. naczelnikiem Wydziału V WUdsBP w Krakowie, a w późniejszym czasie pracował na stanowisku starszego inspektora w Inspektoracie Kierownictwa Jednostek Bezpieczeń-

²⁷ *Ibidem*, s. 14, 22

²⁸ *Ibidem*, s. 24, 26–27.

²⁹ AIPN, 0218/607, MSW, Przebieg służby, s. 88 [PDF]; AIPN Kr, 059/368, KWP w Krakowie, Przebieg służby, k. 33. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 119; K. Jasiak, *Kadra WUBP/WUdsBP w Opolu...*, s. 417–418.

stwa KW MO w tymże ośrodku. Kazimierz Modelewski był w 1956 r. naczelnikiem Wydziału IV WUdsBP w Poznaniu, a w sierpniu 1959 r. został pierwszym zastępcą komendanta wojewódzkiego MO ds. bezpieczeństwa w Białymstoku. Józef Strus, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od lipca 1945 r., był w 1956 r. kierownikiem PUdsBP w Krasnymstawie, a w styczniu następnego roku znalazł się w szeregach SB jako zastępca komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa w tym mieście³⁰.

Podobnie było w przypadku osób zajmujących stanowisko drugiego zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. bezpieczeństwa/ds. SB w Opolu. Po mjr. Kaliszczuku byli to kolejno: płk Józef Spisak (od 1 października 1962 r.), ppłk Ludwik Skowronek (od 1 grudnia 1969 r.), płk Benedykt Drobot (od 1 sierpnia 1972 r.) i ppłk Tadeusz Nowosielski (od 1 listopada 1978 r.). Także w tej grupie spotykamy wyłącznie osoby, których kariera w aparacie bezpieczeństwa zaczęła się już przed październikiem 1956 r. Ludwik Skowronek, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od 1945 r., był w 1956 r. starszym oficerem śledczym w Wydziale VII WUdsBP w Opolu. Od stycznia następnego roku zajmował on analogiczne stanowisko w Samodzielnej Sekcji Śledczej w pionie bezpieczeństwa KW MO, a w lutym 1962 r. został naczelnikiem Wydziału Śledczego KW MO. Benedykt Drobot, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od września 1952 r., był w 1956 r. oficerem operacyjnym w Wydziale II Departamentu VI KdsBP, a od końca listopada tego roku pracował na podobnym stanowisku w Departamencie III MSW. Tadeusz Nowosielski, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od 1949 r., został w 1957 r. funkcjonariuszem Wydziału III SB KW MO w Opolu³¹.

Ludwik Strus zajmował stanowisko pierwszego zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. SB do swojej śmierci 28 kwietnia 1980 r. Z początkiem grudnia tego roku jego miejsce zajął ppłk Tadeusz Nowosielski, dotychczasowy drugi zastępca komendanta. Od tego czasu istniało już tylko jedno stanowisko zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. SB³².

³⁰ AIPN, 0604/520, MSW, Akta personalne funkcjonariusza Ludwika Strusa, Przebieg służby, s. 126, 130 [PDF]; AIPN, 710/304/1, MSW, Akta personalne funkcjonariusza Kazimierza Modelewskiego, Przebieg służby (pracy), s. 71–72 [PDF]; AIPN Kr, 059/129, WUSW w Krakowie, Akta personalne funkcjonariusza Józefa Spisaka, Przebieg służby (pracy), s. 52–54 [PDF]; AIPN Po, 059/7125, WUSW w Poznaniu, Akta personalne funkcjonariusza Henryka Zaskiewicza, Przebieg służby, s. 106, 108 [PDF]; *Aparat...*, t. 1, s. 240, 354; *Aparat...*, t. 2, s. 43; *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 3: 1975–1990, red. P. Piotrowski, Warszawa 2008, s. 214.

³¹ AIPN, 0193/4529, Akta personalne funkcjonariusza Benedykta Droby, Przebieg służby (pracy), s. 74, 76 [PDF]; AIPN, 0218/166, Akta personalne funkcjonariusza Ludwika Skowronka, Przebieg służby (pracy), s. 123–125 [PDF]; AIPN Kr, 059/129, WUSW w Krakowie, Akta personalne funkcjonariusza Józefa Spisaka, Przebieg służby (pracy), s. 53 [PDF]; *Aparat...*, t. 2, s. 43; *Aparat...*, t. 3, s. 214; *Twarze opolskiej bezpieki*, scenariusz i koncepcja wystawy W. Trębacz, Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej we Wrocławiu, b.d., s. 16–19.

³² AIPN, 0604/520, MSW, Przebieg służby (pracy), s. 131 [PDF]; *Aparat...*, t. 3, s. 214; *Twarze opolskiej bezpieki...*, s. 18.

W 1983 r. po wejściu w życie ustawy z 14 lipca tego roku o urzędzie ministra spraw wewnętrznych i zakresie działania podległych mu organów³³ płk Nowosielski został zastępcą szefa Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych ds. SB. Na stanowisku tym pozostawał do 7 stycznia 1987 r. Przeniesiono go wówczas na niejawnym etat zastępcy dyrektora w Departamencie V MSW³⁴.

Z początkiem marca 1987 r. kolejnym zastępcą szefa WUSW ds. SB w Opolu został ppłk Kazimierz Dunaj, dotychczasowy naczelnik Wydziału VI WUSW. Również on wywodził się z szeregów UB. Zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od sierpnia 1953 r., był w 1956 r. oficerem operacyjnym w Wydziale II WUdsBP, a od stycznia następnego roku pracował w Wydziale II SB KW MO³⁵.

Kazimierz Dunaj pozostawał zastępcą szefa WUSW ds. SB aż do likwidacji Służby Bezpieczeństwa w lipcu 1990 r.³⁶ Jak z tego wynika, na czele pionu SB KW MO/WUSW pozostawali niezmiennie – do samego końca – funkcjonariusze rozpoczynający karierę zawodową w szeregach UB.

Znakomitą ilustrację kadrowej ciągłości struktur UB i SB w województwie opolskim stanowi również obsada stanowisk kierowniczych w miejscowych strukturach powiatowych aparatu bezpieczeństwa. We wszystkich przypadkach pierwszymi osobami na stanowisku zastępcy komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa zostali funkcjonariusze pełniący wcześniej funkcje kierownicze w terenowym aparacie bezpieczeństwa publicznego. Najczęściej byli to ci sami oficerowie, którzy do listopada 1956 r. stali na czele powiatowych urzędów bądź delegatur ds. bezpieczeństwa publicznego w poszczególnych ośrodkach.

Schemat, że dotychczasowy kierownik PUdsBP/PDdsBP zostawał szefem powiatowego referatu SB, powielono aż w dziesięciu ośrodkach województwa opolskiego, a mianowicie w Grodkowie, Kluczborku, Koźlu, Krapkowicach, Namysłowie, Nysie, Opolu, Prudniku, Raciborzu i Strzelcach Opolskich. Pierwszymi osobami na stanowisku zastępcy komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa zostali tam odpowiednio: por. Zenon Góralczyk, kpt. Kazimierz Szpakowski, por. Czesław Sołtysik, kpt. Jan Pelc, kpt. Władysław Gworek, kpt. Aleksander Płatek, kpt. Jan Orzeszyna, por. Henryk Szymczyk, kpt. Franciszek Gawlas i kpt. Jerzy Kostrzewa³⁷.

³³ Ustawa z 14 VII 1983 r. o Urzędzie Ministra Spraw Wewnętrznych i zakresie działania podległych mu organów, DzU 1983, nr 38, poz. 172.

³⁴ *Aparat...*, t. 3, s. 214; *Twarze opolskiej bezpieki...*, s. 18.

³⁵ AIPN Wr, 0126/2159, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Kazimierza Dunaja, Przebieg służby, s. 170; Przebieg służby (pracy), s. 176 [PDF]; *Aparat...*, t. 3, s. 214; *Twarze opolskiej bezpieki...*, s. 20.

³⁶ AIPN Wr, 0126/2159, KWP w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 177 [PDF]; *Aparat...*, t. 3, s. 214; *Twarze opolskiej bezpieki...*, s. 20.

³⁷ AIPN Wr, 0126/1284, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 35 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1331, KW MO w Opolu, Przebieg służby, s. 37 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1364, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 23 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1404, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 27 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1420, KW MO w Opolu, Przebieg służby, s. 29 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1461,

Zastępcą komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa w Brzegu został mjr Lucjan Łykus, były szef PUBP w tym mieście (od listopada 1953 r.), a następnie kierownik PUdsBP w Oleśnie (od kwietnia 1955 r.). Na stanowisku zastępcy komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa w Oleśnie został zatrudniony kpt. Stefan Majdak, świeżo upieczony absolwent Wyższej Szkoły Podwyższania Kwalifikacji Aktywu Kierowniczego, który w 1955 r., przed skierowaniem do tej szkoły, był pierwszym kierownikiem PUdsBP w Brzegu. Stanowisko zastępcy komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa w Głubczycach objął por. Władysław Kowalczyk, który w latach 1955–1956 był kierownikiem PDdsBP w tym ośrodku. Por. Jan Łaciak, któremu w listopadzie 1956 r. powierzono na krótko stanowisko kierownika PDdsBP w Głubczycach, został zastępcą komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa w Niemodlinie³⁸.

Spośród byłych funkcjonariuszy UB rekrutowała się większość późniejszych szefów powiatowych struktur SB w województwie opolskim. Następcami mjr. Łykusy na stanowisku zastępcy komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa/ds. SB w Brzegu byli kolejno: ppor./por. Zygmunt Mąkowski (od 1 marca 1962 r.), kpt./mjr Jan Łaciak (od 1 maja 1963 r.) i mjr/ppłk Jerzy Kostrzewa (od 1 stycznia 1969 r.). Wszyscy oni rozpoczynali zawodową karierę w szeregach UB. O Łaciaku i Kostrzewie była już mowa powyżej. Mąkowski, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od września 1953 r., był jesienią 1956 r. oficerem operacyjnym PUdsBP w Brzegu. Zwolniony ze służby z końcem grudnia 1956 r., został już w połowie października następnego roku ponownie zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa jako oficer operacyjny SB KP MO w Brzegu³⁹.

Kolejnymi zastępcami komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa/ds. SB w Głubczycach byli: ppor. Bogusław Chudzicki (od 1 listopada 1958 r.), ponownie kpt./mjr Władysław Kowalczyk (od 1 września 1960 r.) oraz kpt. Adam Mazur (od 30 września 1972 r.). Chudzicki, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa już od

KWP w Opolu, Przebieg służby, k. 16; AIPN Wr, 0126/1623, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 34, 36 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1526, KWP w Opolu, Przebieg służby, k. 29; AIPN Wr, 0251/8, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Henryka Szymczyka, Przebieg służby, s. 29 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 122–124.

³⁸ AIPN Wr, 0126/1315, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 33, 35, 36 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1434, KW MO w Opolu, Przebieg służby, s. 26, 28 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1495, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Władysława Kowalczyka, Przebieg służby (pracy), s. 36–37 [PDF]; AIPN Wr, 00222/47, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Stefana Majdaka, Przebieg służby, s. 31 [PDF]. Były kierownik PUdsBP w Brzegu, Henryk Gawor, kontynuował pracę w aparacie bezpieczeństwa jako oficer operacyjny Referatu ds. Bezpieczeństwa KP MO w Oleśnie. W późniejszym czasie, do listopada 1965 r., pracował kolejno w Wydziale „W”, Wydziale Paszportów, Samodzielnej Sekcji Rejestracji Cudzoziemców oraz Wydziale Kontroli Ruchu Granicznego KW MO w Opolu (AIPN Wr, 0126/1395, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 28; Przebieg służby (pracy), s. 29 [PDF]).

³⁹ AIPN Wr, 0126/1434, KW MO w Opolu, Przebieg służby, s. 28 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1497, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Zygmunta Mąkowskiego, Przebieg służby, s. 26, 28 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1623, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 37 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 122.

września 1945 r., był w 1956 r. oficerem operacyjnym Wydziału IV PUdsBP w Tarnowskich Górach w grupie operacyjnej „ochraniającej” zakłady chemiczne w Krupskim Młynie. Zwolniony ze służby z końcem grudnia 1956 r., został już z początkiem września następnego roku ponownie zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa jako starszy oficer operacyjny SB KP MO w Raciborzu⁴⁰.

W połowie stycznia 1968 r. pierwszym zastępcą komendanta powiatowego MO ds. SB w Grodkowie został kpt. Mieczysław Baran. Zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od kwietnia 1948 r., został we wrześniu 1956 r. oficerem operacyjnym w Delegaturze nr 15 w Kędzierzynie, a od stycznia następnego roku pracował jako starszy oficer operacyjny SB KP MO w Koźlu⁴¹.

Z początkiem grudnia 1969 r. pierwszym zastępcą komendanta powiatowego MO ds. SB w Kluczborku został kpt. Antoni Waclawczyk, dotychczasowy inspektor Wydziału III KW MO w Opolu. Zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od lutego 1945 r., był w 1956 r. oficerem operacyjnym PUdsBP w Strzelcach Opolskich, a od stycznia następnego roku pracował na analogicznym stanowisku w SB KP MO w Brzegu⁴².

Z szeregów UB wywodzili się także kolejni zastępcy komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa/ds. SB w Koźlu: kpt./ppłk Władysław Siemek (od 1 grudnia 1958 r.) i kpt. Gerard Pruski (od 15 lutego 1975 r.). Siemek, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od połowy 1945 r., był w 1956 r. starszym oficerem operacyjnym w Wydziale IV WUdsBP w Opolu, a z początkiem września tego roku rozpoczął naukę w dwuletniej Szkole Oficerskiej KdsBP w Gdańsku. Od stycznia 1957 r. pracował na stanowisku starszego oficera operacyjnego w Wydziale III SB KW MO w Opolu. Pruski był związany z aparatem bezpieczeństwa od września 1954 r. Jesienią 1956 r. był starszym oficerem operacyjnym PUdsBP w Opolu. Zwolniony z pracy z końcem grudnia 1956 r., został ponownie zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa z początkiem sierpnia następnego roku jako oficer operacyjny SB KP MO w Grodkowie. W późniejszym czasie pracował w Wydziale III SB KW MO, a w sierpniu 1969 r. został kierownikiem grupy w Wydziale II SB KW MO⁴³.

Podobnie kształtowała się sytuacja w powiatowych referatach SB w Niemodlinie, Nysie, Oleśnie, Opolu, Raciborzu i Strzelcach Opolskich. Również w tych jednost-

⁴⁰ AIPN Wr, 0126/1495, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Władysława Kowalczyka, Przebieg służby (pracy), s. 37 [PDF]; AIPN Wr, 00222/48, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Bogusława Chudzickiego, Przebieg służby, s. 29, 31 [PDF]; *Aparat...*, t. 2, s. 122.

⁴¹ AIPN Wr, 0126/1600, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Mieczysława Barana, Przebieg służby, s. 30, 32 [PDF]; *Aparat...*, t. 2, s. 122.

⁴² AIPN Wr, 0251/21, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Antoniego Waclawczyka, Przebieg służby, s. 23, 25, 27 [PDF]; *Aparat...*, t. 2, s. 122.

⁴³ AIPN Wr, 0126/1802, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Władysława Siemka, Przebieg służby, s. 33–34 [PDF]; AIPN Wr, 056/98, WUSW w Jeleniej Górze, Akta personalne funkcjonariusza Gerarda Pruskiego, Przebieg służby, s. 103, 105; Przebieg służby (pracy), s. 107 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 123.

kach wszyscy kolejni zastępcy komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa/ds. SB wywodzili się z szeregow UB.

W Niemodlinie po kpt. Łaciaku funkcję tę pełnili kolejno: por. Zygmunt Mąkowski (od 1 maja 1963 r.), mjr Lucjan Zasuwa (od 1 marca 1966 r.) i mjr Czesław Kamiński (od 16 marca 1973 r.). O Mąkolskim była już mowa powyżej. Zasuwa, służący w aparacie bezpieczeństwa od grudnia 1950 r., był w 1956 r. oficerem operacyjnym w Wydziale VI WUdsBP w Opolu, a od stycznia 1957 r. pracował na analogicznym stanowisku w Wydziale III SB KW MO. Kamiński, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od kwietnia 1945 r., był w 1956 r. starszym oficerem operacyjnym Wydziału III WUdsBP w Opolu, a od stycznia następnego roku kontynuował służbę na analogicznym stanowisku w Wydziale III SB KW MO⁴⁴.

W Nysie pierwsza zmiana na stanowisku zastępcy komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa nastąpiła w połowie sierpnia 1958 r. Obowiązki zastępcy komendanta objął wówczas czasowo ppor. Feliks Welonek. Od początku lutego 1959 r. kolejnymi zastępcami komendanta byli: por./kpt./mjr Tadeusz Kazielski, mjr/ppłk Henryk Szymczyk (od 1 września 1968 r.) i kpt./mjr Jan Niewiadomski (od 1 października 1972 r.). O Szymczyku była już mowa powyżej. Kazielski, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od listopada 1945 r., był w 1956 r. inspektorem w Inspektoracie Kierownictwa WUdsBP w Opolu. Zwolniony ze służby z końcem stycznia 1957 r., został ponownie przyjęty do pracy w aparacie bezpieczeństwa w połowie stycznia 1959 r. – początkowo na stanowisku starszego oficera operacyjnego w Wydziale III SB KW MO w Opolu, skąd wkrótce przeniesiono go na stanowisko kierownicze do Nysy. Niewiadomski, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od września 1953 r., był w 1956 r. oficerem operacyjnym PUdsBP w Krapkowicach, a od stycznia następnego roku pracował na analogicznym stanowisku w SB KP MO w tym ośrodku⁴⁵.

Z początkiem grudnia 1962 r. kolejnym – a zarazem ostatnim – zastępcą komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa w Opolu został kpt. Bronisław Łapanowski, wcześniej kierownik grupy w Wydziale IV SB KW MO. Był on zatrudniony kolejno w więziennictwie (od listopada 1948 r.), Wydziale IX WUdsBP w Opolu (od kwietnia 1955 r.) i jako oficer operacyjny w Wydziale VI WUdsBP (od kwietnia 1956 r.), a w styczniu 1957 r. został starszym oficerem operacyjnym w Wydziale III SB KW MO⁴⁶.

⁴⁴ AIPN Wr, 0126/1497, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 28 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1617, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Czesława Kamińskiego, Przebieg służby, s. 35, 37, 39 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1654, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Lucjana Zasuwy, Przebieg służby, s. 31, 33 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 123.

⁴⁵ AIPN Wr, 0126/1438, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Tadeusza Kazielskiego, Przebieg służby, s. 32, 34 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1793, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jana Niewiadomskiego, k. 26–27.

⁴⁶ AIPN Wr, 0126/1606, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Bronisława Łapanowskiego, Przebieg służby, s. 27, 29–30 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 124.

W Raciborzu po ppłk. Gawlasie kolejną – i ostatnią – osobą na stanowisku pierwszego zastępcy komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa był od 1 września 1973 r. wymieniony już powyżej mjr Kazimierz Dunaj, późniejszy zastępca szefa WUSW ds. SB w Opolu. W połowie lutego 1975 r. drugim zastępcą komendanta ds. SB w Raciborzu został kpt. Jan Maluch. Związany z aparatem bezpieczeństwa od sierpnia 1953 r., był w 1956 r. oficerem operacyjnym PUdsBP w Nysie, a od stycznia następnego roku pracował na analogicznym stanowisku w referacie SB KP MO w tym ośrodku⁴⁷.

Z początkiem stycznia 1969 r. pierwszym zastępcą komendanta powiatowego MO ds. SB w Strzelcach Opolskich został por./kpt./mjr Jerzy Chmura. Zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od listopada 1953 r., był w 1956 r. oficerem operacyjnym PUdsBP w Strzelcach Opolskich, a od stycznia następnego roku pracował na analogicznym stanowisku w SB KP MO w tym ośrodku⁴⁸.

Ciekawa sytuacja wystąpiła w Prudniku. Kolejnymi zastępcami komendanta powiatowego MO ds. SB byli tam dawni funkcjonariusze UB oraz były oficer Informacji Wojsk Ochrony Pogranicza, a mianowicie mjr Tadeusz Kazielski (od 1 września 1968 r.), mjr Alojzy Kubś (od 16 lutego 1969 r.) oraz kpt./mjr Antoni Szlachcic (od 1 maja 1972 r.). O Kazielskim była już mowa powyżej. Kubś, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od sierpnia 1953 r., był w październiku 1956 r. oficerem śledczym w Wydziale VII WUdsBP w Opolu, a w styczniu następnego roku został oficerem operacyjnym w Wydziale III SB KW MO. Szlachcic od października 1952 r. pracował w Wydziale Informacji 4. Brygady WOP – w batalionie 44, awansując od pomocnika oficera do starszego oficera. W marcu 1957 r. został zwolniony do rezerwy w związku z reorganizacją WOP, ale już z początkiem lipca tego roku zatrudniono go na stanowisku oficera operacyjnego SB KP MO w Raciborzu⁴⁹.

W Krapkowicach, Namysłowie i Oleśnie sytuacja kształtowała się nieco inaczej, ponieważ na stanowiskach zastępców komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa/ds. SB pojawili się z czasem także tacy funkcjonariusze, których praca na rzecz aparatu bezpieczeństwa zaczęła się już po październiku 1956 r. Doszło do tego jednak dopiero po kilku bądź kilkunastu latach.

Po odejściu mjr. Pelca kolejnymi zastępcami komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa/ds. SB w Krapkowicach byli kpt. Ryszard Głowacz (od 16 grudnia 1963 r.), por. Józef Pleban (od 1 września 1968 r.), por. Andrzej Moskal (od 16 lutego 1969 r.), mjr Stanisław Wnuk (od 1 maja 1971 r.) i kpt. Jan Oleniacz (od 16 paździer-

⁴⁷ AIPN Wr, 0126/2159, KWP w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 173 [PDF]; AIPN Wr, 056/92, WUSW w Jeleniej Górze, Przebieg służby, s. 94; Przebieg służby (pracy), s. 98 [PDF].

⁴⁸ AIPN Wr, 0251/16, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jerzego Chmury, Przebieg służby, s. 26, 28 [PDF].

⁴⁹ AIPN Wr, 0126/1554, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Alojzego Kubsia, Przebieg służby, s. 34; Przebieg służby (pracy), s. 38 [PDF]; AIPN Wr, 056/50, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Antoniego Szlachcica, Przebieg służby, s. 110, 112 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 124.

nika 1973 r.). O Głowaczu, dawnym kierowniku Delegatury nr 15 w Kędzierzynie, była już mowa powyżej. Z szeregów UB wywodzili się również Pleban, Oleniacz i Wnuk. Pleban, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od lipca 1949 r., był w 1956 r. oficerem operacyjnym PUdsBP w Prudniku, a w styczniu 1957 r. został sekretarzem referatu ds. bezpieczeństwa KP MO w tym ośrodku. Oleniacz, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od grudnia 1955 r., był jesienią 1956 r. oficerem operacyjnym PUdsBP w Raciborzu, a od stycznia następnego roku kontynuował działalność na analogicznym stanowisku w SB KP MO w tym ośrodku. Wnuk był związany z aparatem bezpieczeństwa od września 1951 r. Zwolniony ze służby z końcem grudnia 1956 r., został ponownie zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa w połowie stycznia 1959 r. jako oficer operacyjny Wydziału III SB KW MO w Opolu. Moskał rozpoczął pracę w aparacie bezpieczeństwa dopiero w styczniu 1961 r.⁵⁰

W latach 1959–1960, pod nieobecność kpt. Gworka, obowiązki zastępcy komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa w Namysłowie pełnił czasowo ppor. Zygmunt Machynia. Od 16 stycznia 1967 r. zastępcą komendanta był kpt./mjr/ppłk Leon Trzeciak, a z początkiem września 1974 r. stanowisko to objął kpt. Józef Gawryś, przeniesiony z SB KP MO w Raciborzu. Machynia, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od grudnia 1950 r., był w 1956 r. oficerem operacyjnym PDdsBP w Namysłowie, a od stycznia następnego roku pracował na analogicznym stanowisku w miejscowym referacie ds. bezpieczeństwa KP MO. Trzeciak, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od 1949 r., był w 1956 r. sekretarzem PDdsBP w Niemodlinie, a w styczniu następnego roku został oficerem operacyjnym SB KP MO w tym ośrodku. Gawryś reprezentował już młodszą generację funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa – pracę w SB rozpoczął dopiero w styczniu 1965 r.⁵¹

Od początku maja 1957 r. kolejnymi zastępcami komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa w Oleśnie byli: por. Feliks Michnik, por./mjr Mieczysław Marczewski (od 1 sierpnia 1963 r.) i kpt. Władysław Graczyński (od 15 maja 1972 r.). Michnik służył od kwietnia 1945 r. w milicji, a z początkiem 1949 r. przeniesiono go do pracy w PUBP w Oleśnie. Jesienią 1956 r. był oficerem operacyjnym miejscowego PUdsBP, a od stycznia następnego roku kontynuował działalność jako starszy oficer

⁵⁰ AIPN Rz, 0085/42, WUSW w Krośnie, Przebieg służby (pracy), s. 119 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1584, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jana Oleniacza, Przebieg służby, s. 29; Przebieg służby (pracy), s. 32 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1813, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Stanisława Wnuka, Przebieg służby, s. 29; Przebieg służby (pracy), s. 32 [PDF]; AIPN Wr, 0251/7, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Józefa Plebana, Przebieg służby (pracy), s. 26–27 [PDF]; AIPN Wr, 427/123, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Andrzeja Moskała, Przebieg służby, k. 1. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 123.

⁵¹ AIPN Wr, 0126/1558, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Leona Trzeciaka, Przebieg służby, s. 28, 30 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1603, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Zygmunta Machyni, Przebieg służby, s. 22, 24 [PDF]; AIPN Wr, 0251/59, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Józefa Gawryśa, Przebieg służby (pracy), s. 58–59 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 123.

operacyjny SB KP MO w tym ośrodku. Marczewski, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od grudnia 1947 r., był w latach 1954–1956 kolejno zastępcą szefa PUBP w Koźlu, zastępcą kierownika PUdsBP w Oleśnie i sekretarzem PDdsBP w Grodkowie, a od stycznia 1957 r. kontynuował działalność jako starszy oficer operacyjny SB KP MO w tym ostatnim ośrodku. Graczyński rozpoczął pracę w aparacie bezpieczeństwa dopiero w lipcu 1960 r.⁵²

Powiatowe referaty SB zostały zlikwidowane z końcem maja 1975 r. w ramach kolejnej reorganizacji aparatu bezpieczeństwa, mającej za tło zmianę podziału administracyjnego kraju⁵³. W tym czasie – mimo upływu blisko dwóch dziesięcioleci od przełomu październikowego z 1956 r. – jak wynika z zestawionych powyżej informacji, szefami tych referatów w województwie opolskim pozostawali w większości dawni funkcjonariusze UB bądź Informacji WOP: Jerzy Kostrzewa w Brzegu, Adam Mazur w Głubczycach, Mieczysław Baran w Grodkowie, Antoni Waclawczyk w Kluczborku, Gerard Pruski w Koźlu, Czesław Kamiński w Niemodlinie, Jan Niewiadomski w Nysie, Jan Oleniacz w Krapkowicach, Bronisław Łapanowski w Opolu, Antoni Szlachcic w Prudniku, Kazimierz Dunaj i Jan Maluch w Raciborzu oraz Jerzy Chmura w Strzelcach Opolskich.

Ciągłość kadrową struktur UB i SB można zaobserwować także w przypadku obsady stanowisk kierowniczych w poszczególnych wydziałach i samodzielnych sekcjach KW MO w Opolu. Pierwszym naczelnikiem Wydziału II SB KW MO w Opolu został kpt. Kazimierz Miś, kierujący wcześniej analogicznym wydziałem miejscowego WUdsBP. Kolejnymi naczelnikami byli mjr/ppłk Bogusław Szczepaniak (od grudnia 1962 r.) i ppłk Józef Ciupek (od sierpnia 1969 r.). Szczepaniak, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od maja 1949 r., był w latach 1954–1956 zastępcą naczelnika Wydziału I WUBP oraz zastępcą naczelnika Wydziału II WUdsBP w Zielonej Górze. Od lipca do października 1956 r. pełnił czasowo obowiązki naczelnika Wydziału, a od stycznia 1957 r. kontynuował działalność w kierownictwie Wydziału II SB KW MO w Zielonej Górze – początkowo jako zastępca naczelnika, a od początku 1960 r. jako naczelnik⁵⁴.

⁵² AIPN, 0604/881, Akta personalne funkcjonariusza Władysława Graczyńskiego, Przebieg służby, s. 109; Przebieg służby (pracy), s. 111 [PDF]; AIPN Ka, 0188/140, WUSW w Częstochowie, Akta personalne funkcjonariusza Mieczysława Marczewskiego, Przebieg służby, s. 100, 102, 104 [PDF]; AIPN Ka, 0188/144, Akta personalne funkcjonariusza Feliksa Michnika, Przebieg służby, s. 54, 56 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 123–124.

⁵³ Por. *Aparat...*, t. 3, s. 41.

⁵⁴ AIPN, 00/3088/299, t. 1, MSW, Akta personalne funkcjonariusza Bogusława Szczepaniaka, Przebieg służby (pracy), s. 83; 15 X 1956 r., s. 120 [PDF]; AIPN Wr, 0251/43, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Józefa Ciupka, Przebieg służby (pracy), s. 27 [PDF]; *Aparat...*, t. 1, s. 497–498; *Aparat...*, t. 2, s. 119; K. Jasiak, *Kadra WUBP/WUdsBP w Opolu...*, s. 430–431. W 1962 r. Prokuratura Wojewódzka w Opolu prowadziła przeciwko mjr. Misiowi śledztwo pod zarzutem posługiwania się fałszywym świadectwem dojrzałości. W listopadzie tego roku śledztwo zostało umorzone „wobec braku znamion przestępstwa w czynnie będącym przedmiotem postępowania”, ale mjr. Misia zobowiązano do ponownego zdania matury. W związku z tą sprawą, dyskredytującą oficera w oczach podwładnych i innych funkcjonariuszy

Józef Ciupek pracował w aparacie bezpieczeństwa od kwietnia 1949 r. W 1951 r. uzyskał przyporządkowanie do pionu pierwszego aparatu bezpieczeństwa, awansując z czasem do stanowiska kierownika Sekcji 3 Wydziału I WUBP w Białymstoku. W kwietniu 1955 r. został kierownikiem Sekcji 3 Wydziału III WUdsBP w tym ośrodku, a w marcu 1956 r. przeniesiono go na stanowisko zastępcy naczelnika Wydziału III WUdsBP w Opolu. Z racji tych doświadczeń zawodowych Ciupek był dobrze przygotowany do pracy w pionie II lub III SB i tak też kształtowała się jego kariera zawodowa po listopadzie 1956 r. Od stycznia następnego roku pracował na stanowisku starszego oficera operacyjnego w Wydziale II SB KW MO w Opolu. Z początkiem września 1959 r., po ukończeniu dwuletniej szkoły oficerskiej, przeniesiono go na stanowisko kierownika grupy w Wydziale III SB KW. Kierowana przez niego grupa specjalizowała się w zwalczaniu tzw. rewizjonizmu niemieckiego i postaw proniemieckich wśród rdzennej ludności śląskiej. W listopadzie 1962 r. „jako jeden z bardziej wyróżniających się kierowników grup został awansowany na stanowisko” zastępcy naczelnika Wydziału II SB KW MO. W latach 1968–1969 był starszym inspektorem w Inspektoracie Kierownictwa SB KW MO, a z początkiem sierpnia 1969 r. został naczelnikiem Wydziału II. W lutym 1965 r. wydział ten przejął od Wydziału III całość spraw związanych ze zwalczaniem „rewizjonizmu niemieckiego”, czym już wcześniej zajmował się Ciupek⁵⁵.

Major, a następnie podpułkownik i pułkownik Ciupek kierował Wydziałem II KW MO/ WUSW w Opolu do października 1984 r., a w czerwcu następnego roku przeszedł na emeryturę⁵⁶. Dopiero wtedy, z początkiem lutego 1985 r., kierownictwo wydziału przeszło w ręce funkcjonariusza, którego kariera resortowa zaczęła się po październiku 1956 r. Funkcjonariuszem tym był ppłk Jerzy Bielski, zatrudniony w SB od listopada 1962 r.⁵⁷

Kapitan Miś jako naczelnik Wydziału II SB KW MO otrzymał trzech zastępców. Zostali nimi: kpt. Tomasz Olejniczak, mjr Aleksander Suszczyński i kpt. Józef Wójcik. Pierwszy z wymienionych pełnił wcześniej analogiczną funkcję w Wydziale II WUdsBP. Suszczyński reprezentował elitarne grono tzw. kujbyszewiaków, czyli osób

szy miejscowej SB, postanowiono przenieść go na równorzędne stanowisko do Zielonej Góry, a na jego miejsce przenieść do Opola mjr. Szczepaniaka, dotychczasowego naczelnika Wydziału II SB KW MO w Zielonej Górze (AIPN, 00/3088/299, t. 1, MSW, Wniosek, 17 XI 1962 r., s. 136–137 [PDF]).

⁵⁵ AIPN Wr, 0251/43, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 27; Opinia służbowa, 10 VIII 1963 r., s. 49; Opinia służbowa za okres od 1 X 1969 do 22 I 1972 r., 26 I 1972 r., s. 51 [PDF]; AIPN Wr, 09/853, KW MO w Opolu, Protokół zdawczo-odbiorczy, 24 II 1965 r., s. 4 [PDF].

⁵⁶ AIPN Wr, 0251/43, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 33; Wniosek personalny, b.d., s. 63; Wniosek o nadanie stopnia Milicji Obywatelskiej, 6 VI 1984 r., s. 65–66; Karta zwolnienia, 11 VI 1985 r., s. 67–68 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 3, s. 214; K. Jasiak, *Kadra WUBP/WUdsBP w Opolu...*, s. 430–431.

⁵⁷ AIPN, 003088/37, t. 1, Akta personalne funkcjonariusza Jerzego Bielskiego, Przebieg służby (pracy), s. 183, 190 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 3, s. 214.

przeszkolonych już w 1944 r. przez sowiecki aparat bezpieczeństwa z myślą o budowaniu komunistycznego aparatu represji w Polsce. Od lipca czy września 1944 r. działał w różnych jednostkach aparatu bezpieczeństwa. Awansował na naczelnika Wydziału III WUBP w Opolu, wiosną 1955 został kierownikiem PUdsBP w Opolu, a następnie kształcił się w dwuletniej szkole aktywu kierowniczego bezpieczeństwa publicznego. Wójcik, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od czerwca 1949 r., pracował w Wydziale I WUBP w Katowicach, a w styczniu 1953 r. został kierownikiem sekcji w analogicznym wydziale WUBP w Opolu. Od września 1955 r. kierował sekcją w Wydziale II WUdsBP w Opolu, a w maju 1955 r. został starszym oficerem operacyjnym w tym wydziale. Z początkiem marca 1957 r. powierzono mu stanowisko zastępcy naczelnika Wydziału II SB KW MO⁵⁸.

Kapitan Olejniczak pozostawał zastępcą naczelnika Wydziału II SB KW MO w Opolu tylko do lutego 1957 r. Z początkiem marca tego roku przeniesiono go do pracy w Departamencie I MSW – „dla wykonania określonych zadań, na co uprzednio wyraził zgodę” (prawdopodobnie chodziło o działania wywiadowcze na dobrze mu znanym kierunku francuskim)⁵⁹. Mjr Suszczyński sprawował analogiczną funkcję do połowy lipca 1962 r. Jego następcami byli kolejno: kpt./mjr Józef Ciupek (od listopada 1962 r.), kpt./mjr Ryszard Głowacz (od 1 września 1968 r.) i kpt. Franciszek Kujac (od 16 grudnia 1969 r.). Kpt./mjr Wójcik był zastępcą naczelnika Wydziału II SB KW MO w Opolu do połowy marca 1970 r. Jego następcami byli: mjr Kazimierz Dunaj (od 16 marca 1970 r.), mjr Jan Rojewski (od 16 września 1973 r.) i kpt. Gustaw Podgórski (od 1 września 1974 r.). Każdy z wymienionych rozpoczynał służbę jeszcze w szeregach UB. Głowacz był zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od kwietnia 1948 r. W latach 1951–1954 pracował w Wydziale I WUBP w Opolu. Z początkiem września 1956 r., po ukończeniu dwuletniego kursu oficerskiego, został sekretarzem WUdsBP, a w listopadzie tego roku – jak już wspomniano – objął stanowisko kierownika Delegatury nr 15 w Kędzierzynie. W styczniu 1957 r. został starszym oficerem operacyjnym w Wydziale II SB KW MO. Kujac rozpoczął karierę zawodową w lutym 1948 r. jako funkcjonariusz Referatu I PUBP w Raciborzu. Od sierpnia 1952 r. pracował w Wydziale IV WUBP w Opolu, w latach 1953–1956 był kierownikiem sekcji w wydziałach IV i IX WUBP oraz Wydziale IV WUdsBP, a od maja 1956 r. pracował na stanowisku starszego oficera operacyjnego w tym ostatnim wydziale. Zwolniony ze służby z końcem grudnia 1956 r., został ponownie zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa jako starszy oficer operacyjny w Wydziale III SB KW MO w Opolu. W grud-

⁵⁸ AIPN, 003175/15, Przebieg służby, s. 73 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1321, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Aleksandra Suszczyńskiego, Życiorys, 31 XII 1949 r., s. 9–10; Przebieg służby, s. 56, 58; Pismo Aleksandra Suszczyńskiego do ministra spraw wewnętrznych, 31 V 1963 r., s. 91 [PDF]; *Aparat...*, t. 1, s. 336; AIPN Wr, WUSW w Opolu, 0251/9, Akta personalne funkcjonariusza Józefa Wójcika, Przebieg służby, s. 33, 35 [PDF]; *Aparat...*, t. 2, s. 119.

⁵⁹ AIPN, 003175/15, Przebieg służby, s. 75; Zarządzenie personalne [ministra spraw wewnętrznych] z 1 III 1957 r., s. 110; Charakterystyka, 17 XI 1959 r., s. 116 [PDF].

niu 1962 r. awansował na kierownika grupy w tym wydziale, a w lipcu 1965 r. został kierownikiem grupy w Wydziale II SB KW MO. Rojewski, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od sierpnia 1949 r., został w kwietniu 1955 r. kierownikiem Sekcji 4 Wydziału II WUdsBP w Opolu, a od stycznia 1957 r. pracował na stanowisku starszego oficera operacyjnego w Wydziale II SB KW MO. Od czerwca 1970 r. zajmował się kształceniem kadr SB jako inspektor w Inspektoracie Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego KW MO, w maju 1972 r. został zastępcą naczelnika Wydziału III SB KW MO, a we wrześniu następnego roku objął analogiczne stanowisko w Wydziale II SB KW MO. Podgórski związał się z aparatem bezpieczeństwa we wrześniu 1953 r., a jesienią 1956 r. był oficerem operacyjnym Wydziału III WUdsBP w Opolu. Zwolniony ze służby z końcem grudnia 1956 r., został ponownie zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa w styczniu 1959 r. jako oficer operacyjny Wydziału II KW MO w Opolu⁶⁰.

Od czerwca 1975 r., w wyniku generalnej reorganizacji aparatu bezpieczeństwa, zastępcami naczelnika Wydziału II KW MO w Opolu byli kapitanowie Podgórski i Marian Andruszkiewicz. Drugi z wymienionych reprezentował już młodszą generację funkcjonariuszy, którzy rozpoczęli karierę zawodową po listopadzie 1956 r. Kpt. Podgórski pozostał na stanowisku zastępcy naczelnika Wydziału II KW MO do połowy grudnia 1979 r. i dopiero wtedy ustąpił miejsca kolejnemu przedstawicielowi młodszej generacji – kpt. Michałowi Korzeniowskiemu⁶¹.

Pierwszym naczelnikiem Wydziału III SB KW MO w Opolu został kpt. Jan Pomierny, dotychczasowy naczelnik Wydziału VI WUdsBP. Fakt ten może wskazywać na to, że uprzywilejowane miejsce wśród zadań nowego wydziału zajmowały działania wymierzone w Kościół, realizowane wcześniej przez Wydział VI WUdsBP. Kpt./mjr Pomierny pozostawał naczelnikiem Wydziału III SB KW MO do połowy 1962 r., gdy powierzono mu kierownictwo nowo utworzonego Wydziału IV SB KW MO, który przejął zadania związane ze zwalczaniem Kościoła⁶².

Z początkiem lipca 1962 r. kierownictwo Wydziału III SB KW MO objął mjr Józef Adamczyk, jeden z dotychczasowych zastępców naczelnika. Zatrudniony

⁶⁰ AIPN Rz, 0085/42, WUSW w Krośnie, Przebieg służby (pracy), s. 118–119 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1321, KW MO w Opolu, Przebieg służby, s. 59 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2056, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Gustawa Podgórskiego, Przebieg służby (pracy), s. 137–138, 140 [PDF]; AIPN Wr, WUSW w Opolu, 0251/9, Przebieg służby, s. 37 [PDF]; AIPN Wr, 0251/9, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jana Rojewskiego, Przebieg służby, s. 20–22 [PDF]; AIPN Wr, WUSW w Opolu, 0251/26, Akta personalne funkcjonariusza Franciszka Kujaca, Przebieg służby, s. 27, 29, 31 [PDF]. Por. *Aparat ...*, t. 3, s. 214.

⁶¹ AIPN Wr, 0126/2056, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 140–141 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2058, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Mariana Andruszkiewicza, Przebieg służby, s. 130; Przebieg służby (pracy), s. 132 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2162, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Michała Korzeniowskiego, Przebieg służby (pracy), k. 106. Marian Andruszkiewicz rozpoczął pracę w SB w czerwcu 1961 r., a Michał Korzeniowski – w grudniu 1967 r.

⁶² AIPN Wr, 0126/2187, KWP w Opolu, Przebieg służby, s. 52, 54 [PDF]. Por. *Aparat ...*, t. 2, s. 120.

w aparacie bezpieczeństwa już od czerwca 1945 r., został w grudniu 1947 r. zastępcą naczelnika Wydziału IV WUBP we Wrocławiu, a w lipcu 1950 r. otrzymał awans na naczelnika tego wydziału. Od marca 1953 r. kierował Wydziałem IX WUBP w Poznaniu. W latach 1954–1955 był kolejno inspektorem ds. szkolenia WUBP oraz inspektorem w Inspektoracie Kierownictwa WUdsBP w Poznaniu, a w lipcu 1955 r. został naczelnikiem Wydziału IV WUdsBP w Opolu. W styczniu 1957 r. objął stanowisko zastępcy naczelnika Wydziału III SB KW MO w tym ośrodku. Z racji wieloletnich doświadczeń z pracy na stanowiskach kierowniczych w pionie IV UB był dobrze przygotowany do zajmowania się sprawami z zakresu tzw. ochrony gospodarki narodowej, jakie znalazły się w kompetencji pionu III SB⁶³.

Z początkiem czerwca 1970 r. ppłk Adamczyk został przeniesiony na stanowisko naczelnika Wydziału III SB KW MO w Krakowie. Nowym naczelnikiem Wydziału III SB KW MO w Opolu został wówczas dotychczasowy zastępca naczelnika – mjr Edward Kasperski, którego kariera resortowa zaczęła się już po 1956 r. Przed upływem roku nastąpiła jednak kolejna zmiana personalna: z początkiem maja 1971 r. mjr Kasperski został przeniesiony na stanowisko naczelnika Wydziału I Departamentu III MSW, a nowym naczelnikiem Wydziału III SB KW MO w Opolu został mjr Ryszard Głowacz – wymieniany już powyżej były funkcjonariusz UB, przeniesiony ze stanowiska starszego inspektora w Inspektoracie Kierownictwa SB KW MO. Z szeregów UB wywodził się również kolejny naczelnik Wydziału III SB KW MO w Opolu, działający na tym stanowisku od początku maja 1974 r. – wspomniany już mjr Tadeusz Nowosielski, późniejszy szef opolskiej SB⁶⁴.

Po reorganizacji aparatu bezpieczeństwa od czerwca 1975 do października 1978 r. mjr/ppłk Nowosielski kierował Wydziałem III KW MO w Opolu. Z początkiem listopada 1978 r. w związku z awansowaniem go na stanowisko zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. SB nowym naczelnikiem Wydziału III KW MO został mjr Andrzej Mikołajew, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od listopada 1965 r. Dopiero od tego momentu kierownictwo wydziału przeszło na stałe w ręce funkcjonariuszy, których kariera resortowa zaczęła się po 1956 r.⁶⁵

⁶³ AIPN Kr, 059/368, KWP w Krakowie, Akta personalne funkcjonariusza Józefa Adamczyka, Przebieg służby, s. 50, 52, 54 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 1, s. 336, 356; *Aparat...*, t. 2, s. 88, 119–120; *Twarze dolnośląskiej bezpieki. Obsada kierowniczych stanowisk Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa na Dolnym Śląsku 1945–1990. Informator personalny*, oprac. P. Piotrowski, K. Szwaagrzyk, W. Trębacz, Wrocław 2010, s. 43.

⁶⁴ AIPN, 0604/2011, MSW, Akta personalne funkcjonariusza Edwarda Kasperskiego, Przebieg służby (pracy), s. 120, 159 [PDF]; AIPN Kr, 059/368, KWP w Krakowie, Przebieg służby, s. 54 [PDF]; AIPN Rz, 0085/42, WUSW w Krośnie, Przebieg służby (pracy), s. 77 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 119–120; *Twarze opolskiej bezpieki*, s. 18. Edward Kasperski pracował w SB od sierpnia 1958 r.

⁶⁵ AIPN Wr, 0126/2162, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Andrzeja Mikołajewa, Przebieg służby, k. 70; Przebieg służby (pracy), k. 72; *Twarze opolskiej bezpieki...*, s. 18. Por. *Aparat...*, t. 3, s. 214.

W styczniu 1957 r. naczelnikowi Wydziału III SB KW MO w Opolu przydzielono dwóch zastępców. Zostali nimi majorzy Józef Adamczyk i Mieczysław Roch, obaj wywodzący się spośród najwyższej kadry kierowniczej UB szczebla wojewódzkiego. O Adamczyku była już mowa powyżej. Roch był ostatnim naczelnikiem Wydziału III WUdsBP w Opolu. Zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od lipca 1948 r., pracował przez wiele lat w Referacie IV PUBP w Raciborzu, a następnie w Wydziale IV WUBP w Opolu, w kwietniu 1953 r. awansował zaś na stanowisko zastępcy naczelnika tego wydziału. Naczelnikiem Wydziału III WUdsBP został po ukończeniu dwuletniej szkoły oficerskiej bezpieczeństwa publicznego. Również on, podobnie jak Adamczyk, był szczególnie dobrze przygotowany do zajmowania się sprawami z zakresu tzw. ochrony gospodarki narodowej, jakimi wcześniej trudnił się pion IV UB⁶⁶.

Z początkiem marca 1964 r., po przeniesieniu Adamczyka i Rocha na inne stanowiska kierownicze w aparacie bezpieczeństwa, zastępcą naczelnika Wydziału III SB KW MO w Opolu został wspomniany już mjr Edward Kasperski⁶⁷. W czerwcu 1970 r., po awansowaniu go na stanowisko naczelnika wydziału, przywrócono jednak układ dwóch zastępców naczelnika. Zostali nimi ponownie dwaj majorzy z grona byłych funkcjonariuszy UB – Feliks Bielak i Edward Gołębiowski⁶⁸.

Bielak, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od sierpnia 1953 r., był w 1956 r. oficerem operacyjnym w Wydziale II WUdsBP w Opolu, a od stycznia następnego roku zajmował analogiczne stanowisko w Wydziale II SB KW MO. Z początkiem 1964 r. awansował na kierownika grupy w Wydziale II SB, z początkiem czerwca 1968 r. został zastępcą naczelnika Wydziału Ogólnego KW MO⁶⁹.

Gołębiowski pracował w aparacie bezpieczeństwa od lipca 1949. W marcu 1953 r. został kierownikiem Sekcji 4 Wydziału V WUBP, zajmującej się „ochroną” legalnie działających organizacji młodzieżowych. W lipcu następnego roku, w związku z połączeniem dotychczasowych wydziałów III oraz V, objął stanowisko kierownika Sekcji 6 Wydziału III WUBP o analogicznym zakresie zadań i kompetencji. Od kwietnia 1955 r. kontynuował działalność w podobnym zakresie jako kierownik Sekcji 4 Wydziału III WUdsBP w Opolu, a następnie (od kwietnia 1956 r.) starszy oficer operacyjny tej sekcji. W styczniu 1957 r. został starszym oficerem operacyjnym Wydziału III SB KW MO. Jego działalność na tym stanowisku stanowiła dalszy ciąg jego wcześniejszej działalności w szeregach UB, ponieważ nadal zajmował się w szczególności zwalczania-

⁶⁶ AIPN Wr, 0126/1444, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 29–30 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 120.

⁶⁷ AIPN, 0604/2011, MSW, Przebieg służby (pracy), s. 159 [PDF]. Por. *Aparat bezpieczeństwa w Polsce...*, t. 2, s. 120.

⁶⁸ AIPN, 0604/1628, MSW, Akta personalne funkcjonariusza Feliksa Bielaka, Przebieg służby (pracy), s. 178 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1500, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Edwarda Gołębiowskiego, Przebieg służby (pracy), k. 13. Por. *Aparat bezpieczeństwa w Polsce...*, t. 2, s. 120.

⁶⁹ AIPN, 0604/1628, MSW, Przebieg służby (pracy), s. 176, 178 [PDF].

niem niepożądanych zjawisk politycznych wśród młodzieży. W październiku 1964 r. został kierownikiem Grupy IV Wydziału III SB KW MO, której zadania obejmowały m.in. „rozeznanie środowisk inteligenckich miasta Opola” oraz „penetrację duszpa-sterstwa akademickiego”⁷⁰. Gdy w 1970 r. awansowano go na stanowisko zastępcy naczelnika wydziału, zwolnione przez niego stanowisko kierownika grupy przejął kpt. Jan Szpakowski, zatrudniony w organach UB i SB od marca 1945 r.⁷¹

W połowie grudnia 1970 r. mjr Bielak został przeniesiony na stanowisko starszego inspektora w Wydziale I Departamentu Społeczno-Administracyjnego MSW⁷². Jego następcą w roli zastępcy naczelnika Wydziału III SB KW MO w Opolu został kpt. Józef Rzepa. Zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od maja 1945 r., pracował m.in. w Referacie Komunikacji PUBP w Kluczborku, Wydziale VIII WUBP w Opolu, zajmującym się „ochroną” transportu i komunikacji, Referacie Ochrony w Zakładach Naprawczych Taboru Kolejowego w Opolu, opolskim oddziale Wydziału VIII WUBP w Katowicach oraz analogicznym oddziale Wydziału V WUdsBP w Katowicach (Stalinogrodzie), zajmującym się zwalczaniem „wrogiej działalności” w transporcie. W styczniu 1957 r., po ukończeniu rocznej szkoły oficerskiej, został starszym oficerem operacyjnym Wydziału III SB KW MO w Opolu, a z początkiem maja 1962 r. awansował na stanowisko kierownika Grupy VI w tym wydziale, której zadaniem było „zwalczanie przestępczej działalności w gospodarce narodowej i organizowanie ochrony obiektów przemysłu kluczowego”. Jego służba w SB może być zatem traktowana jako oczywista kontynuacja działalności prowadzonej w szeregach UB⁷³.

W połowie maja 1971 r. kpt. Rzepa został przeniesiony na stanowisko zastępcy naczelnika Wydziału Ogólnego KW MO⁷⁴. W roli zastępcy naczelnika Wydziału III SB KW MO zastąpił go wówczas por. Jerzy Zarębski, zatrudniony w SB od stycznia 1963 r.⁷⁵ Drugie stanowisko zastępcy naczelnika Wydziału III SB KW MO zajmowali jednak nadal funkcjonariusze wywodzący się z szeregów UB.

⁷⁰ AIPN, 0604/2011, MSW, Notatka służbowa, 17 V 1958 r., s. 85 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1500, KWP w Opolu, Przebieg służby (pracy), k. 11–12; Charakterystyka, 15 II 1954 r., k. 20; Opinia służbowa, 20 II 1965 r., k. 22. Por. *Aparat ...*, t. 1, s. 14, 35–36, 39–40; *Aparat ...*, t. 1, s. 120.

⁷¹ AIPN Wr, 0126/1502, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jana Szpakowskiego, Przebieg służby, s. 27, 29 [PDF]. Dalszą karierę kpt. Szpakowskiego przerwała choroba, skutkująca trwałą niezdolnością do służby w MO i SB oraz zwolnieniem z pracy z końcem listopada 1971 r. Na stanowisku kierownika grupy zastąpił go por. Andrzej Mikołajew, reprezentujący już młodszą generację funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa (*ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 31; Wniosek personalny, b.d., s. 56; Wniosek personalny, 15 I 1972 r., s. 60 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2072, KWP w Opolu, Przebieg służby (pracy), k. 72).

⁷² AIPN, 0604/2011, MSW, Przebieg służby (pracy), s. 180 [PDF].

⁷³ AIPN Wr, 0126/1518, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Józefa Rzepy, Przebieg służby, s. 26, 28; Opinia służbowa, 31 III 1967 r., s. 41 [PDF]. Por. *Aparat bezpieczeństwa w Polsce ...*, t. 2, s. 120.

⁷⁴ AIPN Wr, 0126/1518, KW MO w Opolu, Przebieg służby, s. 28 [PDF].

⁷⁵ AIPN Wr, 0126/1683, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jerzy Zarębskiego, Przebieg służby, k. 18. Por. *Aparat ...*, t. 2, s. 120.

Z początkiem maja 1972 r. miejsce mjr. Gołębiowskiego, odwołanego z przyczyn dyscyplinarnych, zajął inny były funkcjonariusz UB – wspomniany już mjr Jan Rojewski, pracujący wcześniej w Wydziale II SB oraz Inspektoracie Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego KW MO. W połowie września 1973 r. oficer ten objął funkcję zastępcy naczelnika Wydziału II SB KW MO. Na zwolnione przez niego stanowisko przyszedł wymieniany już powyżej mjr Tadeusz Nowosielski, były funkcjonariusz UB i późniejszy wieloletni szef wojewódzkich struktur SB na Opolszczyźnie⁷⁶. Gdy z początkiem czerwca 1974 r. mjr Nowosielski awansował na stanowisko naczelnika wydziału, jego miejsce zajął kolejny funkcjonariusz o rodowodzie zawodowym spod znaku UB – kpt. Kazimierz Kasprzyk. Zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od października 1945 r., był jesienią 1956 r. starszym oficerem operacyjnym Wydziału IV WUdsBP w Opolu. Jako osoba doświadczona w zakresie „ochrony” gospodarki narodowej został w styczniu następnego roku zatrudniony na analogicznym stanowisku w Wydziale III SB KW MO, a w grudniu 1970 r. awansował na stanowisko kierownika grupy w tym wydziale⁷⁷.

Od czerwca 1975 r. naczelnik Wydziału III KW MO w Opolu miał trzech zastępców. Byli nimi: kpt./mjr/ppłk Kasprzyk, ppłk/plk Władysław Siemek i kpt. Andrzej Mikołajew. Tylko ostatni z wymienionych reprezentował młodszą („popaździernikową”) generację funkcjonariuszy. Siemek, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa już od końca maja 1945 r., był jesienią 1956 r., podobnie jak Kasprzyk, starszym oficerem operacyjnym Wydziału IV WUdsBP w Opolu. W styczniu 1957 r. zatrudniono go na analogicznym stanowisku w Wydziale III SB KW MO, a z początkiem grudnia 1958 r. awansował na stanowisko zastępcy komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa w Koźlu. Po likwidacji powiatowych struktur SB jako zastępca naczelnika Wydziału III KW MO kierował grupą operacyjną tego wydziału w Kędzierzynie-Koźlu⁷⁸.

Kasprzyk pozostawał zastępcą naczelnika Wydziału III KW MO do końca sierpnia 1978 r., gdy przeniesiono go w stan spoczynku. Siemek, awansowany „w drodze wyróżnienia” do stopnia pułkownika, odszedł ze służby z końcem września 1978 r. Dopiero wtedy wszystkie stanowiska zastępców naczelnika Wydziału III KW MO w Opolu zostały stopniowo obsadzone przez funkcjonariuszy, których działalność w aparacie bezpieczeństwa zaczęła się już po 1956 r.⁷⁹

⁷⁶ AIPN Wr, 0251/19, KW MO w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 22 [PDF]. Por. *Aparat bezpieczeństwa...*, t. 2, s. 120; *Twarze opolskiej bezpieki*, s. 18; *Aparat bezpieczeństwa...*, t. 2, s. 120.

⁷⁷ AIPN Wr, 0126/1789, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Kazimierza Kasprzyka, Przebieg służby, s. 27, 29, 31; Przebieg służby (pracy), s. 33 [PDF]; *Aparat bezpieczeństwa...*, t. 2, s. 120.

⁷⁸ AIPN Wr, 0126/1789, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 33 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1802, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Władysława Siemka, Przebieg służby, s. 31, 33, 34; Przebieg służby (pracy), s. 36 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2072, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Andrzeja Mikołajewa, Przebieg służby, k. 70. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 120.

⁷⁹ AIPN Wr, 0126/1789, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 34; *ibidem*, Opinia służbowa, 1 VII 1978 r., s. 57; *ibidem*, Karta zwolnienia, 9 VIII 1978 r., s. 58 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1802, KW MO w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 36; *ibidem*, Wniosek o nadanie stop-

Dawni funkcjonariusze UB dominowali przez długi czas wśród kadry kierowniczej Wydziału IV SB KW MO w Opolu, utworzonego w połowie 1962 r. Do końca 1963 r. naczelnikiem tej jednostki pozostawał ppłk. Pomierny. Po jego odwołaniu z przyczyn dyscyplinarnych nowym naczelnikiem został mjr Mieczysław Roch – dawny naczelnik Wydziału III WUdsBP w Opolu i późniejszy zastępca naczelnika Wydziału III SB KW MO. W połowie grudnia 1969 r., po odejściu ppłk Rocha ze służby z prawem do renty inwalidzkiej, kolejnym naczelnikiem wydziału został mjr Stanisław Pyznar. Zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa już od września 1945 r., był jesienią 1956 r. starszym oficerem operacyjnym w Wydziale VI WUdsBP w Opolu, a zatem – podobnie jak Pomierny – zajmował się problematyką kościelną, należąca w późniejszych czasach do kompetencji pionu IV SB. Od stycznia 1957 r. pracował na analogicznym stanowisku w Wydziale III SB KW MO. Z początkiem lutego 1959 r. został kierownikiem grupy w tym wydziale, z początkiem lipca 1962 r. – kierownikiem grupy w Wydziale IV, a od września 1963 r. – zastępcą naczelnika tego wydziału⁸⁰.

Z początkiem czerwca 1975 r. ppłk Pyznar został odwołany z zajmowanego stanowiska i z końcem września tego roku przeszedł na emeryturę. Nowym naczelnikiem Wydziału IV KW MO został wówczas wspomniany już kilkakrotnie ppłk Kazimierz Dunaj. Dziesięć lat później, z początkiem marca 1985 r., oficer ten objął kierownictwo nowo utworzonego Wydziału VI WUSW w Opolu i dopiero wtedy na czele pionu IV opolskiej SB stanął przedstawiciel młodszej generacji funkcjonariuszy – kpt. Janusz Kogutkiewicz, zatrudniony w SB od września 1972 r.⁸¹

Kolejnymi zastępcami naczelnika Wydziału IV SB KW MO w Opolu byli czterej majorzy wywodzący się z szeregów UB: Stanisław Pyznar, Gustaw Abramczyk (od 25 grudnia 1969 r.), Tadeusz Nowosielski (od 1 października 1971 r.) oraz (od 16 października 1973 r.) wspomniany już powyżej Stanisław Wnuk, dotychczasowy pierwszy zastępca komendanta powiatowego MO ds. SB w Krapkowicach. Abramczyk, związany z aparatem bezpieczeństwa od września 1954 r., był w 1956 r. oficerem operacyjnym Wydziału II WUdsBP. Od stycznia 1957 r. pracował na analogicznym

nia Milicji Obywatelskiej, 17 VIII 1978 r., s. 58–69; *ibidem*, Karta zwolnienia, 27 IX 1978 r., s. 62 [PDF]. Nowymi zastępcami naczelnika zostali wówczas mjr Robert Goryszewski, zatrudniony w SB od lipca 1964 r., i por. Ryszard Misiak, zatrudniony w SB od czerwca 1971 r. (AIPN Wr, 0126/1908, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Ryszarda Misiaka, Przebieg służby (pracy), k. 13; AIPN Wr, 0126/2048, KWP w Opolu, Akta osobowe funkcjonariusza Roberta Goryszewskiego, Przebieg służby (pracy), s. 109–111 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 3, s. 214).

⁸⁰ AIPN Wr, 0126/1444, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 30; *ibidem*, Wniosek personalny, 9 XII 1969 r., s. 56; *ibidem*, Karta zwolnienia, 23 XII 1969 r., s. 57 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1634, WUSW w Opolu, Akta osobowe funkcjonariusza Stanisława Pyznara, Przebieg służby, s. 29–30; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 31 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 120.

⁸¹ AIPN Wr, 0126/1634, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 31; *ibidem*, Raport, 6 IX 1975 r., s. 55–56; *ibidem*, Karta zwolnienia, 25 IX 1975 r., s. 58 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2159, KWP w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 174; *ibidem*, Przebieg służby, s. 176 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2179, Akta personalne funkcjonariusza Janusza Kogutkiewicza, Przebieg służby (pracy), s. 122–123 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 3, s. 215.

stanowisku w Wydziale II SB KW MO, w październiku 1960 r. przeszedł do pracy w Samodzielnej Sekcji Rejestracji Cudzoziemców, a z początkiem września 1963 r. został kierownikiem grupy w Wydziale IV SB KW MO. Wnuk był w 1956 r. oficerem operacyjnym Wydziału VI WUdsBP, a zatem także on – podobnie jak Pomierny i Pynzar – jako funkcjonariusz UB specjalizował się w tematyce kościelnej⁸².

Wnuk pozostał zastępcą naczelnika wydziału do przejścia na emeryturę w połowie grudnia 1980 r. Z początkiem marca następnego roku nowym zastępcą naczelnika został wspomniany już ppor. Janusz Kogutkiewicz, reprezentujący „popaździernikową” generację funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa. Wkrótce potem utworzono jednak drugie stanowisko naczelnika wydziału, które z początkiem czerwca 1981 r. objął wspomniany już kpt. Feliks Rogala, były szef PUBP w Niemodlinie i kierownik PDdsBP w tymże ośrodku, dawny żołnierz Armii Ludowej, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od kwietnia 1945 r. Od stycznia 1957 r. pracował on jako starszy oficer operacyjny SB KP MO w Niemodlinie, później jako starszy wywiadowca w Wydziale „B” KW MO w Opolu, a z początkiem września 1959 r. został kierownikiem grupy w Wydziale III SB KW MO. Od czerwca 1975 r. był kierownikiem sekcji w Wydziale III, a następnie w Wydziale III „A”. Zastępcą naczelnika Wydziału IV KW MO/WUSW pozostał do końca 1984 r., a z początkiem następnego roku objął analogiczne stanowisko w nowo utworzonym Wydziale VI WUSW⁸³.

Na czele Wydziału „B” KW MO w Opolu stanął mjr Henryk Kędziora – dotychczasowy naczelnik analogicznego wydziału WUdsBP. Jego zastępcą był mjr Józef Krzywański, pełniący taką funkcję w strukturach WUdsBP. Z początkiem listopada 1963 r. nowym zastępcą naczelnika został mjr Jan Wierzyk, a w połowie czerwca 1967 r. stanowisko naczelnika objął pplk Stefan Dworażny. Również oni zaczęli karierę w szeregach UB. Dworażny, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od czerwca 1948 r., pracował w Wydziale „A” WUBP w Katowicach i analogicznym wydziale WUBP w Opolu oraz realizującym podobne zadania Wydziale „B” WUdsBP w Opolu. Przez ponad dwa lata był nawet kierownikiem sekcji. Miał zatem okazję zebrać bogate doświadczenie w zakresie prowadzenia i organizowania obserwacji zewnętrznej, przydatne w kierowaniu późniejszym Wydziałem „B” KW MO w Opolu. Od stycznia 1957 r. pracował w Samodzielnej Grupie Specjalnej KW MO w Opolu. Z początkiem listopada 1963 r. został kierownikiem Samodzielnej Sekcji Rejestracji Cudzoziemców, a dwa lata później awansował na stanowisko naczelnika nowo utworzonego Wydzia-

⁸² AIPN Wr, 0126/1492, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Gustawa Abramczyka, Przebieg służby, s. 28, 30 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1813, KW MO w Opolu, Przebieg służby, s. 29; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 32 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 120.

⁸³ AIPN Wr, 0126/1813, KW MO w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 33; *ibidem*, Raport, 5 IX 1980 r., s. 59–60; *ibidem*, Notatka służbowa, 24 X 1980 r., s. 61; *ibidem*, Karta zwolnienia, 13 XII 1980 r., s. 67 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1891, KWP w Opolu, Przebieg służby, s. 27–28; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 31–32 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 3, s. 215; K. Jasiak, *Kadra WUBP/WUdsBP w Opolu...*, s. 425–426.

łu Kontroli Ruchu Granicznego KW MO. Również Wierzyk, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od grudnia 1950 r., wyniósł bogate doświadczenie z pracy w Wydziale „A” WUBP i Wydziale „B” WUdsBP w Opolu. Od stycznia 1957 r. służył jako oficer Wydziału „B” KW MO, a z początkiem lipca 1960 r. awansował na stanowisko kierownika sekcji w tym wydziale⁸⁴.

Z początkiem czerwca 1975 r. nowym naczelnikiem Wydziału „B” KW MO w Opolu został wymieniany już powyżej ppłk Bronisław Łapanowski – były funkcjonariusz UB, zatrudniony dotychczas na stanowisku pierwszego zastępcy komendanta powiatowego MO ds. SB w Opolu. Z początkiem września 1977 r., po przejściu płk. Łapanowskiego na emeryturę, kierownictwo wydziału objął jeden z młodszych funkcjonariuszy – kpt. Józef Zięba, zatrudniony formalnie jako zastępca na wolnym etacie naczelnika. Już z początkiem maja 1979 r. stanowisko naczelnika objął jednak mjr Wierzyk, dotychczasowy zastępca naczelnika. Kierował on Wydziałem „B” KW MO/WUSW w Opolu do przejścia na emeryturę w stopniu pułkownika w połowie grudnia 1983 r. Dopiero wtedy, w styczniu 1984 r., kierownictwo wydziału przeszło już na stałe w ręce „popaździernikowej” generacji funkcjonariuszy⁸⁵.

Kolejnymi naczelnikami Wydziału Ewidencji Operacyjnej KW MO w Opolu, przemianowanego z początkiem 1960 r. na Wydział „C” KW MO, a w 1983 r. na Wydział „C” WUSW, byli wyłącznie dawni funkcjonariusze UB: mjr/ppłk Mieczysław Świdorski, ppłk Władysław Lach (od 7 października 1963 r.), mjr/ppłk Józef Drewniak (od 1 października 1973 r.) i mjr/ppłk Gustaw Podgórski (od 1 lipca 1980 r.). O Świdorskim oraz Podgórskim, byłym funkcjonariuszu Wydziału III WUdsBP w Opolu

⁸⁴ AIPN Wr, 0126/1482, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 39 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1885, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jana Wierzyka, Przebieg służby, s. 28, 30 [PDF]; AIPN Wr, 0128/1351, KW MO w Jeleniej Górze, Akta personalne funkcjonariusza Stefana Dworaznego, Przebieg służby, s. 108, 110–111 [PDF]; *Aparat...*, t. 1, s. 339; *Aparat...*, t. 2, s. 121; K. Jasiak, *Kadra WUBP/WUdsBP w Opolu...*, s. 426–427, 435. Od lipca 1967 do maja 1968 r. ppłk Kędziora był zastępcą naczelnika Wydziału Ogólnego KW MO w Opolu (AIPN Wr, 0126/1482, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Henryka Kędziory, Przebieg służby, s. 41 [PDF]).

⁸⁵ AIPN Wr, 0126/1606, KW MO w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 32–33; *ibidem*, Raport, 5 V 1977 r., s. 50–51; *ibidem*, Notatka służbowa, 5 V 1977 r., s. 52; *ibidem*, Wniosek o nadanie stopnia Milicji Obywatelskiej, b. d., s. 53–54; *ibidem*, Karta zwolnienia, 21 VII 1977 r., s. 57 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1885, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 33; *ibidem*, Wniosek o nadanie stopnia Milicji Obywatelskiej, b. d., s. 52–53; *ibidem*, Raport, 3 VIII 1983 r., s. 55; *ibidem*, Karta zwolnienia, 13 XII 1983 r. s. 58 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2049, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Józefa Zięby, Przebieg służby, s. 104; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 107; *ibidem*, Wniosek personalny, 22 VIII 1977 r., s. 157–158; *ibidem*, Wniosek personalny, 25 I 1980 r., s. 159 [PDF]. Józef Zięba pracował w SB od sierpnia 1965 r. Przed objęciem kierownictwa Wydziału „B” był starszym inspektorem w Wydziale IV KW MO. Od maja 1979 r. zajmował stanowisko zastępcy naczelnika Wydziału „B”. W połowie stycznia 1984 r. nowym naczelnikiem Wydziału „B” WUSW w Opolu został wspomniany już mjr Robert Goryszewski, dotychczasowy zastępca naczelnika Wydziału V WUSW. Na stanowisku zastępcy naczelnika pozostawał nadal kpt./mjr Zięba (AIPN Wr, 0126/2048, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 112 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 3, s. 215).

i późniejszym zastępcy naczelnika Wydziału II KW MO, była już mowa powyżej. Świdorski kontynuował w szeregach SB pracę wykonywaną wcześniej na stanowisku naczelnika Wydziału X WUdsBP, który także zajmował się prowadzeniem ewidencji operacyjnej. Lach, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od czerwca 1945 r., był m.in. zastępcą szefa PUBP w Brzesku w województwie krakowskim oraz zastępcą naczelnika Wydziału Szkolenia WUBP w Opolu. Od kwietnia 1955 r. pracował na stanowisku inspektora w Inspektoracie Kierownictwa WUdsBP w Opolu, a 28 listopada 1956 r. został starszym inspektorem w Inspektoracie Kierownictwa Jednostek Bezpieczeństwa KW MO. Drewniak, w aparacie bezpieczeństwa zatrudniony od sierpnia 1953 r., w latach 1955–1956 był oddelegowany do dyspozycji Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Opolu „z zachowaniem wszystkich uprawnień przysługujących funkcjonariuszom] BP z wyjątkiem uposażenia służbowego”. W styczniu 1957 r. został starszym oficerem ewidencji operacyjnej w Wydziale Ewidencji Operacyjnej KW MO w Opolu, a z początkiem września 1961 r. awansował na stanowisko kierownika sekcji w tym wydziale. Mjr/ppłk/plk Podgórski jako ostatni naczelnik Wydziału „C” KW MO/WUSW kierował tą jednostką aż do czerwca 1990 r.⁸⁶

Z szeregów UB wywodzili się również kolejni zastępcy naczelnika tego wydziału w okresie od maja 1967 do czerwca 1980 r.: mjr Józef Drewniak, mjr Fryderyk Wachowski (od 1 listopada 1970 r.), kpt. Bronisław Kaczorowski (od 1 lutego 1976 r.) i mjr Gustaw Podgórski (od 16 grudnia 1979 r.). Dopiero we wrześniu 1980 r. zastępcą naczelnika Wydziału „C” KW MO w Opolu został przedstawiciel młodszej generacji funkcjonariuszy – kpt. Józef Macewicz, zatrudniony w SB od listopada 1966 r.⁸⁷

Pierwszym naczelnikiem Wydziału „T” KW MO w Opolu był ppłk Feliks Miatkowski, ostatni naczelnik Wydziału VII WUdsBP (śledczego). Jego zastępcą został kpt. Jan Wieczorek, były zastępcą naczelnika Wydziału IX WUdsBP, pełniący od marca 1956 r. obowiązki naczelnika tego wydziału. W ten sposób zapewniono kadrową ciągłość pomiędzy Wydziałem IX WUdsBP a realizującym analogiczne zadania Wy-

⁸⁶ AIPN, 0194/1575, Przebieg służby, s. 82 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1886, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Józefa Drewniaka, Przebieg służby, s. 38, 40 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1886, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Władysława Lacha, Przebieg służby, s. 52, 54 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2056, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 137–138, 140 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 121; *Aparat...*, t. 3, s. 216.

⁸⁷ AIPN Wr, 0126/1653, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Fryderyka Wachowskiego, Przebieg służby, s. 28; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 29–30 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1924, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Józefa Macewicza, Przebieg służby (pracy), s. 24–25 [PDF]; *Aparat...*, t. 2, s. 121; *Aparat...*, t. 3, s. 216. Fryderyk Wachowski, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od listopada 1950 r., był w 1956 r. starszym oficerem kadr w Wydziale Kadr i Szkolenia WUdsBP w Opolu. Zwolniony ze służby z końcem stycznia 1957 r., został ponownie zatrudniony w połowie stycznia 1959 r. na stanowisku kierownika Sekcji Kadr w Wydziale Kadr KW MO w Opolu. W późniejszym czasie był m.in. inspektorem ds. szkolenia zawodowego w Kierownictwie Jednostek ds. Bezpieczeństwa KW MO. Z początkiem marca 1965 r. został kierownikiem Samodzielnej Sekcji Kadr i Szkolenia, a dwa lata później awansował na stanowisko zastępcy naczelnika Wydziału Kadr KW MO.

działem „T” KW MO (technika operacyjna). Gdy w grudniu 1969 r. ppłk Miatkowski przeszedł na emeryturę, nowym naczelnikiem został mjr Wieczorek (od 16 grudnia), mianowany pół roku później podpułkownikiem. Kierował on wydziałem do przejścia na emeryturę w czerwcu 1975 r.⁸⁸

Z początkiem czerwca 1975 r. stanowisko naczelnika Wydziału „T” KW MO w Opolu przejął mjr Waldemar Przeniczny, zatrudniony w SB od czerwca 1960 r. Jego zastępcą został jednak były funkcjonariusz UB, kpt. Józef Kulka. Zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od listopada 1951 r., był w 1956 r. sekretarzem w kierownictwie WUdsBP w Opolu. Od stycznia 1957 r. pracował jako oficer techniki operacyjnej w Wydziale „T” KW MO, a z początkiem września 1967 r. awansował na stanowisko kierownika sekcji w tym wydziale. Gdy w maju 1977 r. mjr Przeniczny został przeniesiony na analogiczne stanowisko w Płocku, kpt. Kulka (mianowany wkrótce potem majorem) awansował na stanowisko naczelnika. Kierował on Wydziałem „T” KW MO/WUSW w Opolu do końca września 1988 r., gdy w stopniu pułkownika został odwołany na własną prośbę, motywowaną złym stanem zdrowia. Dopiero wtedy kierownictwo wydziału znalazło się całkowicie w rękach funkcjonariuszy zatrudnionych już po 1956 r.⁸⁹

Na przełomie lipca i sierpnia 1964 r. Wydział Paszportów Zagranicznych KW MO w Opolu, podobnie jak inne tego rodzaju jednostki w kraju, został przeniesiony z pionu milicyjnego do pionu SB. W związku z tym z początkiem sierpnia tego roku dotychczasowy naczelnik WPZ KW MO kpt. Franciszek Bączyński został mianowany naczelnikiem Wydziału Paszportów SB KW MO. Jego zastępcą mianowano dotychczasowego zastępcę naczelnika WPZ KW MO mjr. Stanisława Rdesta. Już z początkiem

⁸⁸ AIPN Wr, 0126/1463, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 34; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 35 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 121; AIPN Wr, 0126/1463, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jana Wieczorka, Przebieg służby, s. 27–28, 30–33; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 34; *ibidem*, Wniosek personalny, b. d., s. 69; *ibidem*, Karta zwolnienia, 30 VI 1975 r., s. 70 [PDF]. Jan Wieczorek był związany z aparatem bezpieczeństwa już od listopada 1944 r. W latach 1944–1947 pracował w organach cenzury w Lublinie, Bydgoszczy i Gdańsku, a w późniejszym czasie w Wydziale „B” oraz Wydziale II WUBP w Gdańsku. Z początkiem kwietnia 1955 r. został kierownikiem sekcji w Wydziale IX WUdsBP w Opolu, a od października następnego roku awansował na stanowisko zastępcy naczelnika tego wydziału.

⁸⁹ AIPN, 0892/533, Akta personalne funkcjonariusza Waldemara Przenicznego, Przebieg służby (pracy), k. 84–85; AIPN Wr, 0126/1922, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Józefa Kulki, Przebieg służby, s. 26, 28, 30; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 32–34; *ibidem*, Raport, 26 VIII 1988, s. 47 [PDF]; AIPN Wr, pf 257/18, Akta personalne funkcjonariusza Henryka Czajkowskiego, Przebieg służby (pracy), k. 123. W grudniu 1977 r. kolejnym zastępcą naczelnika Wydziału „T” KW MO/WUSW w Opolu został kpt. Ryszard Tetke, zatrudniony w SB od maja 1973 r. (AIPN Wr, 427/169, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Ryszarda Tetke, Przebieg służby (pracy), s. 4–5 [PDF]). Od maja 1981 r. zastępcą naczelnika był mjr Edward Wieliczko (ur. w 1945 r. we Francji), zatrudniony w SB od września 1966 r. (AIPN Wr, 0126/2054, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Edwarda Wieliczki, Przebieg służby (pracy), s. 103–104). Z początkiem grudnia 1988 r. nowym naczelnikiem Wydziału „T” WUSW został kpt. Henryk Czajkowski, zatrudniony w SB od września 1979 r.

marca 1966 r. nowym naczelnikiem Wydziału Paszportów został jednak były funkcjonariusz UB, mjr Antoni Sobczak. Związany z aparatem bezpieczeństwa od listopada 1950 r., pracował w pionie śledczym PUBP w Koźlu i WUBP w Opolu, a później jako oficer śledczy w Wydziale VII WUdsBP. W styczniu 1957 r. został starszym oficerem śledczym w Samodzielnej Sekcji Śledczej KW MO w Opolu, a z początkiem marca 1962 r. awansował na stanowisko zastępcy naczelnika Wydziału Śledczego KW MO. Wydziałem Paszportów, przekształconym w kwietniu 1967 r. w Wydział Paszportów i Dowodów Osobistych, kierował do sierpnia 1974 r., gdy w stopniu podpułkownika zmuszony był przejść na emeryturę pod presją przełożonych oraz wojewódzkich władz partyjnych PZPR. Jego następcą na stanowisku naczelnika został kpt. Jerzy Bielski, zatrudniony w SB od grudnia 1962 r.⁹⁰

Major Rdest pozostał zastępcą naczelnika do listopada 1970 r. W późniejszym czasie kolejnymi zastępcami naczelnika byli dawni funkcjonariusze UB: kpt. Józef Maj (od 1 grudnia 1970 r.), mjr Zygmunt Mroziński (od 19 czerwca 1971 r.) i wspomniany już mjr Lucjan Zasuwa (1 stycznia 1974 – 31 maja 1975 r.). Ze stalinowskiego aparatu bezpieczeństwa wywodził się również kpt. Michał Krawczuk, były oficer KBW, pełniący funkcję zastępcy naczelnika od 1 sierpnia 1976 do 15 grudnia 1980 r. Maj, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od marca 1945 r., był w 1956 r. oficerem operacyjnym Wydziału II WUdsBP w Opolu. Od stycznia 1957 r. kontynuował działalność jako starszy oficer operacyjny Wydziału II SB KW MO, a z początkiem sierpnia 1961 r. awansował na stanowisko kierownika grupy w tym wydziale. Mroziński, związany z aparatem bezpieczeństwa od września 1949 r., pracował w wydziałach V i X WUBP w Opolu, a w 1956 r. był oficerem operacyjnym Wydziału III WUdsBP w tym ośrodku. Zwolniony ze służby z końcem grudnia 1956 r., został ponownie zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa w połowie stycznia 1959 r. jako oficer operacyjny Wydziału III SB KW MO⁹¹.

⁹⁰ AIPN, 003088/373, t. 1, Akta personalne funkcjonariusza Jerzego Bielskiego, Przebieg służby, s. 183; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 186 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1471, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Stanisława Rdesta, Przebieg służby, s. 29, 31 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1922, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Antoniego Sobczaka, Przebieg służby, s. 30, 32–33; *ibidem*, Notatka służbowa, 2 VIII 1974 r., s. 58; *ibidem*, Wniosek personalny, b.d., s. 59; Karta zwolnienia, 13 VIII 1974 r., s. 62; *ibidem*, Zaświadczenie, 1 X 1974 r., s. 64 [PDF]; AIPN Wr, 0251/23, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Franciszka Bączyńskiego, Przebieg służby, s. 33; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 34 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 25, 120.

⁹¹ AIPN Wr, 0126/1471, KW MO w Opolu, Przebieg służby, s. 31 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1922, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Zygmunta Mrozińskiego, Przebieg służby, s. 27, 29; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 33 [PDF]; AIPN Wr, 0251/17, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Józefa Maja, Przebieg służby (pracy), s. 29–30, 33 [PDF]; AIPN Wr, 0251/32, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Michała Krawczuka, Życiorys, 3 IX 1962 r., s. 7–8; Ankieta personalna, 4 IX 1962 r., s. 15; Przebieg służby, s. 26; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 28–29 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 121; *Aparat...*, t. 3, s. 217. Krawczuk służył w KBW w latach 1946–1955, z końcem 1954 r. awansowany na porucznika. W późniejszym czasie pracował w przemyśle, a z początkiem listopada 1962 r. został przyjęty do pracy w Wydziale II SB KW MO w Opolu. Od połowy maja 1965 r. pracował

Wspomniany już powyżej Stefan Dworażny, były funkcjonariusz Wydziału „B” WUdsBP i późniejszy naczelnik analogicznego wydziału SB KW MO w Opolu, z początkiem listopada 1963 r. w stopniu kapitana został kierownikiem Samodzielnej Sekcji Rejestracji Cudzoziemców KW MO. Dwa lata później w stopniu majora uzyskał awans na naczelnika nowo utworzonego Wydziału Kontroli Ruchu Granicznego KW MO⁹².

Po przeniesieniu mjr. Dworażnego na stanowisko naczelnika Wydziału „B” KW MO, 15 czerwca 1967 r., nowym naczelnikiem WKRG KW MO został inny były funkcjonariusz UB, mjr Jerzy Lachowski. Zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od sierpnia 1950 r., pracował w Wydziale I WUBP i Wydziale II WUdsBP w Opolu, a w późniejszym czasie objął funkcję naczelnika Sekretariatu WUdsBP – czasowo w czerwcu 1955 r. i na stałe w grudniu tego roku. W styczniu 1957 r. został starszym oficerem do zadań specjalnych KW MO, a następnie był kolejno sekretarzem operacyjnym Kierownictwa ds. Bezpieczeństwa (od 1 lutego 1959 r.), kierownikiem Samodzielnej Sekcji Ogólno-Organizacyjnej (od 1 marca 1962 r.) oraz kierownikiem Samodzielnej Sekcji Informacji i Sprawozdawczości SB KW MO. W styczniu 1970 r. został z przyczyn dyscyplinarnych zawieszony w czynnościach, a 12 marca tego roku wydano go ze służby⁹³.

Z szeregów UB wywodził się także kolejny naczelnik WKRG KW MO, pełniący tę funkcję od 15 marca 1970 r. – wspomniany już ppłk Józef Wójcik, dotychczasowy zastępca naczelnika Wydziału II SB KW MO. Zastępcą naczelnika WKRG KW MO był od 1 listopada 1967 r. kpt./mjr Bolesław Lisikiewicz. Zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od lipca 1945 r., był m.in. kierownikiem Referatu Ochrony w Zakładach Przemysłu Azotowego w Kędzierzynie, kierownikiem sekcji w Wydziale II WUdsBP w Opolu i starszym oficerem operacyjnym tego wydziału. W styczniu 1957 r. został starszym oficerem operacyjnym w Wydziale II SB KW MO, a z początkiem września 1962 r. awansował na stanowisko kierownika grupy w tym wydziale. Ppłk Wójcik i mjr Lisikiewicz kierowali WKRG KW MO do likwidacji tej jednostki z początkiem kwietnia 1972 r.⁹⁴

Kierownikiem Samodzielnej Sekcji Śledczej KW MO w Opolu został kpt. Aleksander Mikołajczuk, dotychczasowy zastępca naczelnika Wydziału VII WUdsBP. Zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od kwietnia 1945 r., pracował w pionie śledczym PUBP w Chełmie, WUBP w Lublinie i WUBP w Łodzi, awansując do stano-

w Wydziale Paszportów KW MO.

⁹² AIPN Wr, 0128/1351, KW MO w Jeleniej Górze, Przebieg służby, s. 111 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 25, 121.

⁹³ AIPN Wr, 0128/1351, KW MO w Jeleniej Górze, Przebieg służby, s. 111 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1956, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jerzego Lachowskiego, Przebieg służby, s. 37, 39; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 40 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 121.

⁹⁴ AIPN Wr, 0251/5, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Bolesława Lisikiewicza, Przebieg służby (pracy), k. 17–18; *ibidem*, Notatka służbowa, 7 VIII 1972 r., k. 39; AIPN Wr, 0251/9, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 37; *ibidem*, Wniosek personalny, b.d., s. 74 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 121.

wiska kierownika sekcji, a w połowie lipca 1956 r., po ukończeniu rocznego kursu oficerskiego, został zastępcą naczelnika Wydziału VII WUdsBP w Opolu⁹⁵.

W listopadzie 1961 r. zapadła decyzja o przekształceniu Sekcji Śledczej w Wydział Śledczy SB KW MO w Opolu⁹⁶. W grudniu tego roku kierownictwo SB KW MO postanowiło powierzyć funkcję naczelnika Wydziału kpt. Ludwikowi Skowronkowi. Również on wywodził się z szeregow UB. Zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od sierpnia 1945 r., był w 1956 r. oficerem śledczym Wydziału VII WUdsBP w Opolu, a od stycznia 1957 r. kontynuował pracę jako starszy oficer śledczy w Samodzielnej Sekcji Śledczej KW MO. Z początkiem kwietnia 1958 r. został przeniesiony na stanowisko inspektora ds. szkolenia zawodowego, a od września 1961 r. był inspektorem w kierownictwie SB KW MO⁹⁷.

Na stanowisko zastępcy naczelnika Wydziału Śledczego został wytypowany kpt. Antoni Sobczak, były funkcjonariusz pionu śledczego UB, zatrudniony od stycznia 1957 r. jako starszy oficer śledczy SB. Kapitanowie Skowronek i Sobczak objęli kierownictwo wydziału z początkiem marca 1962 r., a dotychczasowego kierownika Samodzielnej Sekcji Śledczej, mjr. Mikołajczuka, przeniesiono na stanowisko inspektora w kierownictwie SB KW MO⁹⁸.

Gdy z początkiem marca 1966 r. mjr Sobczak awansował na stanowisko naczelnika Wydziału Paszportów i Dowodów Osobistych KW MO, nowym zastępcą naczelnika Wydziału Śledczego został mjr Stanisław Kaczmarczyk, również były funkcjonariusz UB. Zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od grudnia 1945 r., był m.in. kierownikiem sekcji w Wydziale IV WUdsBP w Opolu, a następnie starszym oficerem operacyjnym w tym wydziale. W styczniu 1957 r. znalazł się na analogicznym stanowisku w Wydziale III SB KW MO, z początkiem 1962 r. awansował na stanowisko kierownika grupy w tym wydziale, a z początkiem kwietnia tego roku został inspektorem szkolenia zawodowego w Samodzielnej Sekcji Szkolenia Zawodowego i Kadry KW MO. Na stanowisku zastępcy naczelnika Wydziału Śledczego pozostał jednak tylko do końca sierpnia 1966 r., gdy zwolniono go z pracy jako osobę trwale niezdolną do służby w MO ze względów zdrowotnych⁹⁹.

⁹⁵ AIPN Wr, 0126/1630, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 30 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 122.

⁹⁶ AIPN Wr, 09/175, KW MO w Opolu, Sprawozdanie z pracy Wydziału Śledczego Służby Bezpieczeństwa KW MO w Opolu za okres od 1 I do 31 XII 1961 r., 12 I 1962 r., s. 3 [PDF].

⁹⁷ AIPN, 0218/166, Akta personalne funkcjonariusza Ludwika Skowronka, Przebieg służby (pracy), s. 123–124 [PDF].

⁹⁸ *Ibidem*, s. 124 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1630, WUSW w Opolu, Wniosek, grudzień 1961 r., s. 56–57 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1639, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 32 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 120.

⁹⁹ AIPN Wr, 0126/1639, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 33 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 120; AIPN Wr, 0251/1, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Stanisława Kaczmarczyka, Przebieg służby (pracy), s. 30–32; *ibidem*, Wniosek [do ministra spraw wewnętrznych], 4 VIII 1966 r., s. 47; *ibidem*, Zestawienie, 30 VIII 1966 r., s. 48; *ibidem*, Wniosek o zaliczenie do rezerwy MSW, b.d., s. 52 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 120.

Z początkiem września 1966 r. kolejnym zastępcą naczelnika Wydziału Śledczego KW MO został wspomniany już powyżej mjr Józef Strózik, wieloletni funkcjonariusz pionu śledczego UB i SB. Zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od listopada 1950 r., pracował w Wydziale Śledczym WUBP oraz Wydziale VII (śledczym) WUdsBP w Opolu. Z początkiem sierpnia 1956 r. awansował na stanowisko starszego oficera śledczego, a od stycznia następnego roku pracował na analogicznym stanowisku w Wydziale Śledczym KW MO. Na początku grudnia 1963 r. otrzymał awans na stanowisko kierownika grupy śledczej w tym wydziale¹⁰⁰.

Z początkiem grudnia 1969 r. ppłk Skowronek, dotychczasowy naczelnik Wydziału Śledczego, awansował na stanowisko zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Opolu¹⁰¹. Zwolnione przez niego stanowisko naczelnika wydziału objął dotychczasowy zastępca naczelnika mjr Józef Strózik¹⁰². Nowym zastępcą naczelnika został mjr Gerhard Mischke, były funkcjonariusz UB, przeniesiony z KW MO w Olsztynie. Zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od stycznia 1954 r., był on funkcjonariuszem Wydziału Śledczego WUBP oraz Wydziału VII (śledczego) WUdsBP w Olsztynie, a w styczniu 1957 r. został oficerem techniki operacyjnej w Wydziale „T” KW MO w tym ośrodku. Od sierpnia 1959 r. był starszym oficerem śledczym w Samodzielnej Sekcji Śledczej oraz Wydziale Śledczym SB KW MO, a w październiku 1966 r. został kierownikiem grupy w Wydziale II SB KW MO w Olsztynie. Zastępcą naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Opolu pozostał do końca maja 1975 r., gdy powierzono mu nowo utworzone stanowisko zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Jeleniej Górze¹⁰³.

Z początkiem stycznia 1976 r. zastępcą naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Opolu został ppłk Bonawentura Adamiec. Zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od sierpnia 1945 r., był m.in. kierownikiem sekcji w Wydziale I WUBP i zastępcą naczelnika Wydziału II WUdsBP w Katowicach (Stalinogrodzie). 28 września 1956 r., po ukończeniu rocznego kursu specjalnego w Moskwie, został starszym inspektorem w Samodzielnej Sekcji Specjalnej WUdsBP w Katowicach, a od 29 listopada tego roku pracował w Samodzielnej Sekcji Specjalnej KW MO w Opolu. Z początkiem listopada 1963 r. został starszym inspektorem w Kierownictwie SB KW MO, a w latach 1973–1975 pracował za granicą na rzecz MSW i Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Na stanowisku zastępcy naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Opolu wytrwał jednak

¹⁰⁰ APO, KW PZPR, 9027, Ankieta personalna, 6 V 1970 r., s. 27. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 120.

¹⁰¹ AIPN, 0218/166, Przebieg służby (pracy), s. 125 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 119.

¹⁰² APO, KW PZPR, 9027, Pismo Inspektoratu Kadr KW PZPR do komendanta wojewódzkiego MO w Opolu, 5 XII 1969 r., s. 11; *ibidem*, Wniosek o zatwierdzenie kandydata na stanowisko naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Opolu, 1 XII 1969 r., s. 12; *ibidem*, Ankieta personalna, 6 V 1970 r., s. 27. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 120.

¹⁰³ AIPN Wr, 056/43, KW MO w Jeleniej Górze, Życiorys, b. d., s. 7; *ibidem*, Ankieta personalna, 2 X 1953 r., s. 8, 13–14; *ibidem*, Przebieg służby, s. 46–49. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 120; *Aparat...*, t. 3, s. 126. .

tylko do końca stycznia 1976 r., gdy na własną prośbę został zwolniony z pracy w organach MO i SB „z uwagi na pełną wysługę lat i pogarszający się stan zdrowia”¹⁰⁴.

Z początkiem lipca 1976 r. nowym zastępcą naczelnika został kpt. Zdzisław Gorczyca, dotychczasowy kierownik Sekcji Kryminalnej w Wydziale Dochodzeniowo-Śledczym KW MO, zatrudniony w milicji od marca 1962 r. Z początkiem września 1979 r. awansował on na stanowisko naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Krośnie, a kolejnym zastępcą naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Opolu został z początkiem marca następnego roku mjr Jan Pastuch, dotychczasowy kierownik sekcji w tym wydziale, zatrudniony w SB od lipca 1962 r.¹⁰⁵

Pokoleniowa „zmiany warty” na stanowisku zastępcy naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Opolu okazała się jednak zjawiskiem przejściowym. Z końcem października 1981 r. płk Józef Strózik, dotychczasowy naczelnik wydziału, uznany za trwale niezdolnego „do służby w MO” i „zaliczony do II drugiej grupy inwalidów w związku ze służbą”, został zwolniony z pracy z uwagi na zły stan zdrowia. Z początkiem grudnia tego roku nowym naczelnikiem został mjr Pastuch, dotychczasowy zastępca naczelnika, a zwolnione przez niego stanowisko zastępcy naczelnika objął 16 lutego 1982 r. były funkcjonariusz UB kpt. Henryk Skowron, dotychczasowy kierownik sekcji w Wydziale Śledczym, awansowany we wrześniu tego roku na majora. Związany z aparatem bezpieczeństwa od września 1951 r., był w 1956 r. oficerem śledczym w Wydziale VII WUdsBP w Opolu. Od stycznia 1957 r. pracował w jednostkach dochodzeniowych KW MO (w pionie milicyjnym), a w listopadzie 1966 r. został kierownikiem grupy w Wydziale Śledczym SB KW MO. Od czerwca 1975 r. kierował sekcją w tym wydziale. Na stanowisku zastępcy naczelnika Wydziału Śledczego KW MO/WUSW w Opolu pozostał do końca kwietnia 1987 r., gdy w stopniu podpułkownika zwolniono go z pracy ze względu na spowodowaną pogorszeniem się stanu zdrowia trwałą niezdolność do służby w organach MO i SB. W ten sposób odszedł z Wydziału Śledczego ostatni w tej jednostce funkcjonariusz, którego kariera rozpoczęła się jeszcze w szeregach UB¹⁰⁶.

¹⁰⁴ AIPN Wr, 0251/22, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Bonawentury Adamca, Przebieg służby, 57; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 59; *ibidem*, Notatka służbowa, 20 I 1976 r., s. 94; *ibidem*, Świadectwo pracy, 9 IX 1977 r., s. 95–96; *ibidem*, Pismo zastępcy dyrektora Biura „A” MSW do dyrektora Departamentu Kadr MSW, 28 VIII 1973 r., s. [98]. Por. *Aparat...*, t. 3, s. 216.

¹⁰⁵ AIPN Rz, 0085/48, WUSW w Krośnie, Akta personalne funkcjonariusza Zdzisława Gorczycy, Przebieg służby, s. 129; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 132 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2016, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jana Pastucha, Przebieg służby (pracy), s. 53 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 3, s. 173, 216.

¹⁰⁶ AIPN Wr, 0126/1884, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 26, 28; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 30–32; *ibidem*, Notatka służbowa, 8 X 1986 r., s. 41; *ibidem*, Raport, 5 VI 1986 r., s. 40; *ibidem*, Orzeczenie nr 317/86, 10 XI 1986 r., s. 42–45; *ibidem*, Wniosek o nadanie stopnia Milicji Obywatelskiej, b.d., s. 46–47; *ibidem*, Wniosek personalny, b. d., s. 48–49; *ibidem*, Karta zwolnienia, 23 IV 1987 r., s. 54 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2016, WUSW w Opolu, Przebieg służby

Kierownikiem Samodzielnej Sekcji „W” KW MO w Opolu został, z mocą od 28 listopada 1956 r., kpt. Stanisław Olejnik, dotychczasowy naczelnik Wydziału Kadry i Szkolenia WUdsBP, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od maja 1945 r. Z początkiem maja 1961 r. kierowana przez niego sekcja została przekształcona w wydział, a on objął funkcję naczelnika tej jednostki. Z początkiem czerwca 1968 r. zastępcą naczelnika został wspomniany już kpt. Zygmunt Stefanowski, dawny referent Samodzielnej Sekcji „W” WUdsBP w Opolu, związany z aparatem bezpieczeństwa od grudnia 1950 r. W SB pracował od stycznia 1957 r., kontynuując wcześniejsze zajęcie referenta, a następnie oficera techniki operacyjnej i starszego oficera operacyjnego Samodzielnej Sekcji „W” oraz Wydziału „W” KW MO. Na stanowisku zastępcy naczelnika pozostał do lipca 1982 r., gdy w stopniu majora zwolniono go ze służby na tle osobistego konfliktu z ppłk. Olejnikiem (oficjalnie z przyczyn zdrowotnych, z prawem do emerytury i uprawnieniami inwalidzkimi). Nowym zastępcą naczelnika został wówczas kpt. Jan Pietrow, zatrudniony w SB od listopada 1963 r. Ppłk/ppłk Olejnik kierował Wydziałem KW MO/WUSW w Opolu do połowy czerwca 1989 r.¹⁰⁷

Kierownictwo Samodzielnej Sekcji „A” KW MO w Opolu objęła por. Matylda Mroczek, zatrudniona w aparacie bezpieczeństwa od maja 1945 r. W latach 1951–1956 kierowała ona kolejno Samodzielnym Referatem Szyfrów i Samodzielną Sekcją „C” WUBP oraz Samodzielną Sekcją „A” WUdsBP w Opolu, a od maja 1956 r. była starszym oficerem operacyjnym w tej ostatniej sekcji. Jej praca w SB stanowiła zatem bezpośrednią kontynuację działalności w strukturach UB. Samodzielną Sekcją „A” KW MO kierowała do przejścia na emeryturę w stopniu majora z końcem czerwca 1974 r. Nowym kierownikiem sekcji został wówczas kpt. Eugeniusz Kinasta, zatrudniony w SB od marca 1960 r.¹⁰⁸

(pracy), s. 53; *ibidem*, Pismo kierownika Wydziału Kadry KW PZPR do zastępcy komendanta wojewódzkiego MO w Opolu, 18 XII 1981 r., s. 107 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 3, s. 216. Z początkiem maja 1987 r. obowiązki zastępcy naczelnika powierzono czasowo kpt. Wiesławowi Mastalerzowi, zatrudnionemu w SB od lipca 1976 r. Od listopada 1987 r. pełnił tę funkcję już na stałe (AIPN Wr, pf 257/15, KW MO w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Wiesława Mastalerza, Przebieg służby (pracy), k. 57. Por. *Aparat...*, t. 3, s. 216).

¹⁰⁷ AIPN Wr 0126/1836, KWP w Opolu, Przebieg służby, k. 15; *ibidem*, Raport, 31 III 1982 r., k. 30; *ibidem*, Opinia służbowa, 12 V 1982 r., k. 34–36; *ibidem*, Wniosek personalny, 24 V 1982 r., k. 37; *ibidem*, Wyciąg z rozkazu personalnego nr 02414 z 16 VII 1982 r., k. 38; *ibidem*, Sprawozdanie z przeprowadzonego postępowania dyscyplinarnego, 22 IV 1982 r., k. 41; *ibidem*, Notatka służbowa, 16 X 1982 r., k. 42–44; AIPN Wr, 0126/1971, KWP w Opolu, Przebieg służby, s. 33, 35; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 37–38; *ibidem*, Wyciąg z rozkazu personalnego nr 02052 z 26 VI 1989 r., s. 77 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2041, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jana Pietrowa, Przebieg służby, s. 111; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 115 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 121–122; *Aparat...*, t. 3, s. 217; K. Jasiak, *Kadra WUBP/WUdsBP w Opolu...*, s. 439.

¹⁰⁸ AIPN Wr, 0126/1560, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariuszki Matyldy Mroczek, Przebieg służby, s. 26–28; *ibidem*, Raport, 18 IV 1974 r., s. 45–46 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1560, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Eugeniusza Kinasta, Przebieg służby, s. 27;

Z początkiem lutego 1983 r. wspomniany ppłk Władysław Lach, dawny funkcjonariusz UB, w latach 1963–1973 naczelnik Wydziału „C” KW MO, a później starszy inspektor w Inspektoracie Kierownictwa SB KW MO, został kierownikiem Inspektoratu I (wywiadowczego) KW MO w Opolu. Na stanowisku tym pozostał do przejścia na emeryturę z końcem sierpnia 1985 r. Jego następcą został mjr Marian Andruszkiewicz, zatrudniony w SB od czerwca 1961 r.¹⁰⁹

Dawni funkcjonariusze UB stanowili także pierwszy skład kierownictwa Wydziału VI WUSW w Opolu, utworzonego z początkiem 1985 r. jako jednostka specjalizująca się w tematyce wiejskiej oraz związanej z funkcjonowaniem sektora rolno-spożywczego gospodarki narodowej. Pierwszym naczelnikiem tego wydziału został wymieniany już kilkakrotnie ppłk Kazimierz Dunaj, dotychczasowy naczelnik Wydziału IV WUSW, a pierwszym zastępcą naczelnika – ppłk Feliks Rogala, pełniący wcześniej analogiczną funkcję w Wydziale IV. Płk Dunaj pozostał naczelnikiem wydziału do początku marca 1987 r., gdy awansował na stanowisko zastępcy szefa WUSW ds. SB. Płk Rogala był zastępcą naczelnika do końca października 1987 r. Kierownictwo wydziału przejęli wówczas funkcjonariusze zatrudnieni w SB już po 1956 r.: ppłk Robert Goryszewski jako naczelnik od 1 czerwca 1987 r. oraz kpt. Zbigniew Kozacki jako zastępca naczelnika od 1 listopada 1987 r.¹¹⁰

Wielu byłych funkcjonariuszy UB odgrywało ważną rolę również jako kierownicy grup lub sekcji w poszczególnych wydziałach SB. Tak np. Henryk Skowron i Józef Strózik, dawni funkcjonariusze pionu śledczego UB, byli kierownikami grup w Wydziale Śledczym KW MO¹¹¹. Feliks Bielak i Kazimierz Dunaj, niegdyś funkcjonariusze Wydziału II WUdsBP, był kierownikami grup w Wydziale II SB

ibidem, Przebieg służby (pracy), s. 30 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 122. Od grudnia 1979 do października 1986 r. sekcją kierował kpt./mjr Bronisław Kaczanowski, zatrudniony w resorcie spraw wewnętrznych od września 1963 r. (AIPN Wr, 0126/1937, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Bronisława Kaczanowskiego, Przebieg służby (pracy), s. 28–29, 31–32 [PDF]). Z początkiem kwietnia 1987 r. kierownictwo sekcji objął por. Władysław Śliwa, zatrudniony w resorcie spraw wewnętrznych od października 1965 r. (AIPN Wr, pf 257/3, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Władysława Śliwy, Przebieg służby (pracy), s. 135–136, 138 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 3, s. 217).

¹⁰⁹ AIPN Wr, 0126/1886, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 54; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 60–61; *ibidem*, Wniosek personalny, b.d., s. 103–104; *ibidem*, Karta zwolnienia, 26 VIII 1985 r., s. 115 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2058, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Mariana Andruszkiewicza, Przebieg służby, s. 54; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 133 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 3, s. 217.

¹¹⁰ AIPN Wr, 0126/1891, KWP w Opolu, Przebieg służby, s. 32; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 35 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2028, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Zbigniewa Kozackiego, Przebieg służby (pracy), s. 89–90 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2048, KWP w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 112 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2159, KWP w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 176 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 3, s. 215; K. Jasiak, *Kadra WUBP/WUdsBP w Opolu...*, s. 426. Kozacki pracował w SB od grudnia 1972 r.

¹¹¹ AIPN Wr, 0126/1884, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 26, 28 [PDF]; APO, KW PZPR, 9027, Opinia służbowa, b. d., s. 15; *ibidem*, Ankieta personalna, 6 V 1970 r., s. 27.

KW MO¹¹². Gustaw Abramczyk, przed laty funkcjonariusz Wydziału II WUdsBP, był kierownikiem grupy w Wydziale IV SB KW MO¹¹³. Feliks Rogala, dawny kierownik PDdsBP w Niemodlinie, był kierownikiem grupy w Wydziale III SB KW MO¹¹⁴. Bronisław Łapanowski, kiedyś funkcjonariusz Wydziału VI WUdsBP, był kierownikiem grupy w zajmującym się podobną tematyką Wydziale IV SB KW MO¹¹⁵. Lucjan Buła, dawny oficer operacyjny PUdsBP w Opolu, był w latach 1970–1975 kierownikiem grupy, a następnie kierownikiem sekcji w Wydziale II SB KW MO¹¹⁶. Stanisław Kulka, niegdyś sekretarz WUdsBP, był kierownikiem sekcji w Wydziale „T” KW MO¹¹⁷. Zygmunt Mąkolski, dawny oficer operacyjny PUdsBP w Brzegu i późniejszy zastępca komendanta powiatowego MO ds. bezpieczeństwa w tym ośrodku, był w latach 1970–1972 kierownikiem grupy w Wydziale IV SB KW MO¹¹⁸. Jan Szpakowski, były funkcjonariusz Wydziału IV WUdsBP w Opolu, zakończył zawodową karierę jako kierownik grupy w Wydziale III SB KW MO. Wcześniej jako funkcjonariusz tego ostatniego wydziału zajmował się tematyką wiejską, kontynuując działalność prowadzoną przez siebie w Inspektoracie Wiejskim WUBP oraz Wydziale IV WUdsBP¹¹⁹. Julian Szymkiewicz, były oficer operacyjny Wydziału IV WUdsBP w Zielonej Górze, a następnie oficer operacyjny Wydziału III SB KW MO w tym ośrodku, był w latach 1972–1978 kierownikiem grupy, a następnie kierownikiem sekcji w Wydziale II KW MO w Opolu¹²⁰. Marian Ślęzak, dawny wywiadowca Wydziału „B” WUdsBP w Opolu, a od stycznia 1957 m.in. wywiadowca i starszy wywiadowca Wydziału „B” KW MO, był w latach 1972–1979 kierownikiem grupy, a następnie kierownikiem sekcji w Wydziale IV KW MO¹²¹. Czesław Tomczyk, były oficer operacyjny Wydziału II WUdsBP w Opolu, kontynuujący pracę od stycznia 1957 r. jako oficer operacyjny Wydziału II SB KW MO, był w latach 1968–1972 kierownikiem grupy w tym wydziale¹²².

¹¹² AIPN, 0604/162, Przebieg służby, s. 176, 178 [PDF]; AIPN Wr, 0126/2159, KWP w Opolu, Przebieg służby, s. 170, 172 [PDF].

¹¹³ AIPN Wr, 0126/1492, KW MO w Opolu, Przebieg służby, s. 28, 30 [PDF].

¹¹⁴ AIPN Wr, 0126/1891, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 28 [PDF].

¹¹⁵ AIPN Wr, 0126/1606, KW MO w Opolu, Przebieg służby, s. 29–30 [PDF].

¹¹⁶ AIPN Wr, 0126/1596, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Lucjana Buły, Przebieg służby (pracy), s. 27–28, 31, 33–34 [PDF].

¹¹⁷ AIPN Wr, 0126/1922, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 28, 30 [PDF].

¹¹⁸ AIPN Wr, 0126/1497, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 26, 28, 30 [PDF].

¹¹⁹ AIPN Wr, 0126/1502, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 27, 29; *ibidem*, Opinia służbowa, 31 III 1967 r., s. 41 [PDF].

¹²⁰ AIPN Wr, 0126/1957, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Juliana Szymkiewicza, Przebieg służby, s. 26; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 29 [PDF]. Z początkiem października 1978 r. kpt. Szymkiewicz został przeniesiony na stanowisko starszego inspektora w Wydziale Inspekcji KW MO. Na stanowisku tym pracował do przejścia na emeryturę w stopniu podpułkownika z końcem września 1988 r. (*ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 30–31 [PDF]).

¹²¹ AIPN Wr, 0126/1799, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Mariana Ślęzaka, Przebieg służby, s. 27, 29; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 30–31 [PDF].

¹²² AIPN Wr, 0126/1803, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Czesława Tomczyka, Przebieg służby, s. 29, 31 [PDF]. Z początkiem listopada 1972 r. kpt. Tomczyk został prze-

Zdarzało się, że grupa czy sekcja kierowana przez byłego funkcjonariusza UB po 1956 r. prowadziła podobną działalność jak sekcja prowadzona przez niego w strukturach UB. Tak np. Bolesław Lisikiewicz kierował sekcją w Wydziale II WUdsBP, a później grupą w Wydziale II SB KW MO¹²³. Kierownikiem grupy w Wydziale II SB KW MO był również Józef Maj, kierujący wcześniej sekcjami w Wydziale I WUBP i Wydziale II WUdsBP¹²⁴. Edward Gołębiowski był kierownikiem sekcji w Wydziale V WUBP i Wydziale III WUdsBP, a w późniejszych czasach kierował grupą w Wydziale III SB KW MO¹²⁵. Stanisław Kaczmarczyk kierował sekcją w Wydziale IV WUdsBP, a w później był kierownikiem grupy w Wydziale III SB KW MO¹²⁶. Kierownikiem grupy w Wydziale III SB KW MO był również Franciszek Kujac, kierujący w przeszłości sekcjami w wydziałach IV i IX WUBP oraz Wydziale IV WUdsBP¹²⁷. Józef Będlewski, były kierownik Sekcji 2 Wydziału X WUdsBP (zajmującego się ewidencją operacyjną), był w latach 1957–1958 kierownikiem Sekcji 2 Wydziału Ewidencji Operacyjnej KW MO¹²⁸.

Z początkiem czerwca 1975 r. Henryk Kozimala, dawny oficer operacyjny Wydziału IV WUdsBP w Opolu, został kierownikiem Sekcji 2 Wydziału III KW MO, zajmującej się zwalczaniem opozycyjnej działalności politycznej. Od listopada 1980 r. kierował on Sekcją Wydziału „C” KW MO. Na nowym stanowisku pracy, z uwagi na wieloletnie doświadczenie zawodowe i życiowe, parał się opracowywaniem tzw. faktologii, czyli opisów spraw objętych archiwizacją¹²⁹.

niesiony na stanowisko inspektora w Inspektoracie Kierownictwa SB KW MO. Z początkiem czerwca 1975 r., już w stopniu majora, został na starszym inspektorem w Wydziale Inspekcji KW MO. Na stanowisku tym pracował do przejścia na emeryturę z końcem września 1978 r. (*ibidem*, Przebieg służby, s. 31; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 33–34 [PDF]).

¹²³ AIPN Wr, 0251/5, KWP w Opolu, Przebieg służby (pracy), k. 17.

¹²⁴ AIPN Wr, 0251/5, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 29–30 [PDF].

¹²⁵ AIPN Wr, 0126/1500, KWP w Opolu, Przebieg służby, k. 11–12.

¹²⁶ AIPN Wr, 0251/1, KW MO w Opolu, Przebieg służby, s. 31 [PDF].

¹²⁷ AIPN Wr, 0251/26, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 27, 29 [PDF].

¹²⁸ AIPN Wr, 0126/1278, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 25, 27 [PDF]. Oficer ten miał w swoim życiorysie zawodowym również pracę na stanowisku p.o. kierownika PUBP w Katowicach, p.o. kierownika MUBP w Sosnowcu, zastępcy szefa PUBP w Niemodlinie oraz szefa PUBP w Grodkowie.

¹²⁹ AIPN Wr, 0126/1891, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Henryka Kozimali, Przebieg służby, k. 18; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), k. 21; *ibidem*, Opinia służbowa za okres od 17 XI 1978 do 15 III 1982 r., 29 III 1982 r., k. 38. Por. Z. Bereszyński, *Francja i system komunistyczny w Polsce. Stosunki polsko-francuskie po II wojnie światowej, w świetle wybranych materiałów UB i SB* [w:] *Spoglądając na Mariannę. O Francji i Francuzach w pierwszej połowie XX wieku z polskiej perspektywy*, red. M. Białokur, A. Karbowski, Opole – Bielsko-Biała 2014, s. 175–176.

Potencjał kadrowy. „Starzy” i nowi funkcjonariusze bezpieczeństwa

Przeprowadzona w latach 1956–1957 reorganizacja aparatu bezpieczeństwa wiązała się ze znaczną redukcją jego potencjału kadrowego. 1 stycznia 1957 r. we wszystkich jednostkach SB w województwie opolskim było zatrudnionych łącznie 238 osób. Liczba ta obejmowała 139 osób zatrudnionych w jednostkach KW MO i 99 osób zatrudnionych w powiatowych referatach SB¹³⁰.

Było to znacznie poniżej łącznego poziomu zatrudnienia w WUdsBP i terenowych jednostkach aparatu bezpieczeństwa w 1956 r. Potencjał kadrowy aparatu bezpieczeństwa nie został jednak zredukowany w tak wielkim stopniu, jak mogłoby to wynikać z prostego porównania stanu zatrudnienia w jednostkach UB i SB. Należy bowiem pamiętać, że przed reorganizacją do struktury organizacyjnej aparatu bezpieczeństwa należało wiele jednostek pomocniczych, jak: Wydział Finansowy, Wydział Administracyjno-Gospodarczy czy Wydział Kadr i Szkolenia WUdsBP, których funkcje spełniały później analogiczne jednostki KW MO, nienależące do pionu SB. Przynajmniej część pracowników jednostek pomocniczych WUBP znalazła zatrudnienie w odpowiednich jednostkach MO. Tak np. w styczniu 1959 r. na stanowisku kierownika Sekcji Kadr Wydziału Kadr KW MO został zatrudniony por. Fryderyk Wachowski, w niedawnej przeszłości kierownik Sekcji 1 Wydziału Kadr i Szkolenia WUdsBP, a następnie starszy oficer kadr w tym wydziale¹³¹.

Duża część funkcjonariuszy odeszła ze służby w aparacie bezpieczeństwa. W wielu przypadkach oznaczało to przejście do cywilnej sfery życia społecznego, ale bywało również tak, że dotychczasowi funkcjonariusze UB zostawali funkcjonariuszami MO lub Służby Więziennej. Tak np. Henryk Skowron, oficer śledczy Wydziału VII WUdsBP, kontynuował pracę dochodzeniowo-śledczą w pionie milicyjnym KW MO¹³². Inny funkcjonariusz Wydziału VII WUdsBP, Władysław Powiecki, zwolniony z pracy z końcem grudnia 1956 r., został w lutym 1959 r. funkcjonariuszem pionu milicyjnego¹³³.

Spora liczba byłych funkcjonariuszy UB zwolnionych ze służby na przełomie lat 1956 i 1957 została ponownie zatrudniona w aparacie bezpieczeństwa w latach następnych. Już w 1957 r. pracę w resorcie uzyskali m.in. Bogusław Chudzicki i Gerard Pruski. Szczególnie dużo takich przypadków zaistniało na początku 1959 r., gdy zatrudnienie w opolskich strukturach SB znaleźli m.in. wymieniani już powyżej dawni funkcjonariusze UB: Tadeusz Kazielski, Franciszek Kujac, Zygmunt Mroziński i Stanisław Wnuk. Pracę w jednostkach MO otrzymali wówczas m.in. Henryk Kozimala

¹³⁰ *Aparat...*, t. 2, s. 24.

¹³¹ AIPN Wr, 0126/1653, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 27, 29 [PDF].

¹³² AIPN Wr, 0126/1884, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 26, 28 [PDF].

¹³³ AIPN Wr, 0131/4102, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Władysława Powieckiego, Przebieg służby, s. 76 [PDF].

i Fryderyk Wachowski, których po kilku latach przeniesiono do pionu SB¹³⁴. Warto podkreślić, że wymienieni funkcjonariusze pełnili później ważne funkcje kierownicze w strukturach aparatu bezpieczeństwa.

Części osób zwolnionych z pracy w aparacie bezpieczeństwa na przełomie lat 1956 i 1957 zapewniono możliwość zdobycia wykształcenia i kwalifikacji zawodowych przydatnych w cywilnym życiu zawodowym. Tak np. Henryk Kozimala z byłego Wydziału IV i Zygmunt Mroziński z byłego Wydziału III WUdsBP ukończyli w 1958 r. dwuletnie Technikum Hutnicze dla dorosłych w Zawadzkiem¹³⁵. Uzyskane w ten sposób wykształcenie średnie stało się jedną z ważniejszych przesłanek późniejszej kariery tych osób w szeregach MO i SB.

Z upływem czasu potencjał kadrowy SB stopniowo wzrastał, powiększany zarówno o dawnych funkcjonariuszy UB, przyjmowanych ponownie do służby bądź przenoszonych z jednostek organizacyjnych MO, jak też o osoby podejmujące pracę w aparacie bezpieczeństwa już po 1956 r. Dobrą ilustracją tego procesu jest stopniowy rozwój organizacyjno-kadrowy pionu śledczego KW MO w Opolu.

Zgodnie z planem, zatwierdzonym w grudniu 1956 r. przez naczelnika Samodzielnego Wydziału Organizacji MSW, Samodzielna Sekcja Śledcza KW MO w Opolu miała składać się z kierownika i trzech starszych oficerów śledczych w randze kapitana¹³⁶. Od stycznia 1957 r. na stanowiskach starszych oficerów śledczych w tej sekcji pracowali: Ludwik Skowronek, Antoni Sobczak i Józef Strózik, byli funkcjonariusze Wydziału VII WUdsBP¹³⁷.

W późniejszym czasie potencjał kadrowy Sekcji stopniowo wzrastał, powiększany zarówno o byłych funkcjonariuszy UB, przenoszonych z innych jednostek organizacyjnych MO i SB, jak też o osoby podejmujące pracę w aparacie bezpieczeństwa już po 1956 r. Tak np. na początku września 1957 r. na stanowisku oficera śledczego został

¹³⁴ AIPN Wr 00222/48, KW MO w Opolu, Przebieg służby, s. 31 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1438, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 34 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1497, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 28 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1516, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 29 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1653, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 29 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1813, KW MO w Opolu, Przebieg służby, s. 29 [PDF]; AIPN Wr 0126/1854, KWP w Opolu, Przebieg służby, k. 18, 20; AIPN Wr, 0126/2056, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 137 [PDF]; AIPN Wr, 0251/26, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 103 [PDF]; AIPN Wr, 056/98, WUSW w Jeleniej Górze, Przebieg służby, s. 29 [PDF]. Por. Z. Bereszyński, *Francja i system komunistyczny...*, s. 175–176. W tym samym czasie Stanisław Kostka, były zastępca naczelnika Wydziału Kadry i Szkolenia WUdsBP w Opolu, został ponownie przyjęty do pracy w aparacie bezpieczeństwa jako oficer ewidencji operacyjnej w Wydziale Ewidencji Operacyjnej SB KW MO w Katowicach (AIPN Ka, 0227/401, Przebieg służby, s. 59 [PDF]).

¹³⁵ AIPN Wr, 0126/1516, WUSW w Opolu, Wniosek personalny o przyjęcie do MO, 19 I 1959 r., s. 45–46 [PDF]; AIPN Wr 0126/1854, KWP w Opolu, Świadcstwo dojrzałości technikum (odpis), [17 I 1959 r.], k. 16.

¹³⁶ AIPN, 1595/1109, MSW, Etat nr 010/13, 22 XII 1956 r., s. 18 [PDF].

¹³⁷ AIPN, 0218/166, Przebieg służby (pracy), s. 124 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1639, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 32 [PDF]; APO, KW PZPR, 9027, Ankieta personalna, 6 V 1970 r., s. 27.

zatrudniony ppor. Józef Burakowski, w latach 1955–1956 oficer śledczy do zadań specjalnych w Wydziale VII WUdsBP w Opolu¹³⁸.

W połowie 1957 r., zgodnie z nowym planem etatyzacji stanowiskowej, w sekcji miało pracować już siedem osób¹³⁹. Siedmioosobową obsadę Samodzielnej Sekcji Śledczej przewidywały również kolejne plany etatyzacji stanowiskowej, zatwierdzone w lutym 1958 i styczniu 1960 r.¹⁴⁰ W 1960 r. sekcja otrzymała jednak tyle zadań do wykonania, że obsada siedmioosobowa okazała się niewystarczająca. W kwietniu 1961 r. w materiałach MSW planowano już dziesięcioosobowy skład sekcji¹⁴¹. Co drugi z ówczesnych funkcjonariuszy tej komórki wywodził się z szeregów UB¹⁴².

W listopadzie 1961 r. postanowiono przekształcić Samodzielną Sekcję Śledczą w Wydział Śledczy, mający zatrudniać docelowo czternastu pracowników. W końcu grudnia tego roku faktyczną obsadę personalną wydziału/sekcji w stadium reorganizacji stanowiło jedenaście osób. W lutym 1973 r. w Wydziale Śledczym KW MO pracowało faktycznie trzynaście osób, a w następnych latach, aż do 1989 r., liczba pracowników utrzymywała się na zbliżonym poziomie¹⁴³.

Już przed końcem 1957 r. łączna liczba funkcjonariuszy SB w województwie opolskim wzrosła do 261. Dotyczyło to kadry zatrudnionej w KW MO, której liczebność zwiększyła się z 99 do 162 osób. W 1966 r. we wszystkich jednostkach SB w województwie opolskim było zatrudnionych już łącznie 365 osób. Liczba ta obejmowała 228 osób pracujących w jednostkach KW MO i 137 osób w powiatowych referatach SB¹⁴⁴. Po reorganizacji przeprowadzonej w połowie 1975 r. łączna liczba funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa ponownie uległa zmniejszeniu i w ostatnim dniu tego roku wynosiła w województwie opolskim już tylko 314. Później liczba funkcjonariuszy zaczęła jednak ponownie rosnąć i przed końcem 1982 r. doszła do 451 zatrudnionych. W ostatnim dniu 1984 r. we wszystkich jednostkach SB w województwie opolskim było to już łącznie 495 osób. Liczba ta obejmowała 370 osób zatrudnionych w jednost-

¹³⁸ AIPN Wr, 0126/1292, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 27 [PDF].

¹³⁹ AIPN, 1595/1109, MSW, Etat nr OP/W/049, b.d., s. 46 [PDF].

¹⁴⁰ AIPN, 1595/1109, MSW, Etat nr OP/W/060, 27 II 1958 r., s. 47 [PDF].

¹⁴¹ AIPN, 1595/1109, MSW, Etat nr OP/W/082, 12 I 1960 r., s. 72; *ibidem*, Etat nr OP/W/082, b.d., s. 73 [PDF].

¹⁴² W strukturach UB pracowali: Aleksander Mikołajczuk, Stefania Bimek z d. Stępień, Antoni Sobczak, Józef Strózik i Kazimierz Wołowicz (AIPN Wr, 0126/1353, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Kazimierza Wołowca, Przebieg służby, s. 31, 33 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1486, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariuszki Stefanii Bimek, Przebieg służby, s. 32 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1630, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 30 [PDF]; AIPN Wr, 0126/1639, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 30 [PDF]; APO, KW PZPR, 9027, Życiorys, 20 XI 1974 r., s. s. 22–23; *ibidem*, Ankieta personalna, 6 V 1970 r., s. 27).

¹⁴³ AIPN, 1595/1109, MSW, Etat nr OP/W/0110, 30 XI 1961 r., s. 76; *ibidem*, Etat nr OP/W/0110 Wydziału Śledczego Komendy Wojewódzkiej MO w Opolu, b.d., s. 77 [PDF]; AIPN Wr, 09/175, KW MO w Opolu, Sprawozdanie z pracy Wydziału Śledczego Służby Bezpieczeństwa KW MO w Opolu za okres od 1 I do 31 XII 1961 r., 12 I 1962 r., s. 3 [PDF]; AIPN Wr, 180/10, t. 10, WUSW w Opolu, Etat nr OP/W/SB/0225, 19 II 1973 r., s. 1–3 [PDF].

¹⁴⁴ *Aparat...*, t. 2, s. 26.

kach WUSW i 125 osób pracujących w rejonowych urzędach spraw wewnętrznych¹⁴⁵. W ten sposób łączna liczba funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa osiągnęła poziom zbliżony do liczby pracowników operacyjnych UB w 1956 r.

Ze wzrostem liczby funkcjonariuszy SB szło w parze stałe podnoszenie się poziomu ich wykształcenia i kwalifikacji zawodowych. Poziom wykształcenia kadr UB był, zwłaszcza z początku, bardzo niski – zarówno w zakresie wykształcenia ogólnego, jak i pod względem kwalifikacji zawodowych. Ludzie legitymujący się zaledwie kilkoma klasami szkoły powszechnej czy wykształceniem zawodowym bywali nawet naczelnikami wydziałów. Z upływem czasu przybywało jednak osób legitymujących się średnim, a później również wyższym wykształceniem. Jesienią 1964 r. opolskie kierownictwo SB chwaliło się, że 11 proc. funkcjonariuszy posiada wykształcenie wyższe, a 77 proc. – wykształcenie średnie, zaś liczba takich osób wzrasta z każdym rokiem¹⁴⁶.

We wrześniu 1972 r. wprowadzono system trzyletnich wyższych studiów zawodowych dla oficerów MO i SB. Od kandydatów posiadających już wyższe wykształcenie cywilne bądź wojskowe wymagane było jednak tylko ukończenie rocznych studiów podyplomowych¹⁴⁷. System ten zaowocował zwiększonym napływem osób legitymujących się cywilnym wykształceniem. Z drugiej strony coraz więcej funkcjonariuszy SB podejmowało studia wyższe na cywilnych uczelniach w trybie zaocznym. Wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia kadr zwiększały się też możliwości działania aparatu bezpieczeństwa w różnych środowiskach społecznych.

Dawni funkcjonariusze UB w niejednym przypadku nie potrafili dotrzymać kroku tym przemianom. Tak np. grudniu 1959 r. ppor. Józef Burakowski, legitymujący się siedmioma klasami szkoły powszechnej wieloletni funkcjonariusz pionu śledczego UB i SB, pracujący od września 1957 r. w Samodzielnej Sekcji Śledczej KW MO w Opolu, poprosił o przeniesienie w stan spoczynku, uzasadniając to tym, że z uwagi na swój wiek (czterdzieści pięć lat) i stan zdrowia nie jest w stanie podolać wymogowi „podnoszenia swych kwalifikacji zawodowych i ogólnych”. W związku z tym w połowie maja 1960 r. został zwolniony z pracy w organach MO i SB¹⁴⁸. Podobnie było w przypadku ppor. Kazimierza Wołowca, jednego z byłych funkcjonariuszy UB wśród pracowników Wydziału Śledczego KW MO w Opolu. W styczniu 1963 r. oficer ten, legitymujący się wykształceniem na poziomie dziewięciu klas, zwrócił się do

¹⁴⁵ *Aparat...*, t. 3, s. 46.

¹⁴⁶ AIPN Wr 09/224, Informacja o sytuacji operacyjnej i pracy Służby Bezpieczeństwa województwa opolskiego za okres 1963 – 30 X 1964 r., 6 XI 1964 r., k. 45.

¹⁴⁷ AIPN 1633/4458, *40 lat Szkoły Oficerskiej SB im. Feliksa Dzierżyńskiego w Legionowie 1947–1987*, s. 9 [PDF]. Por. S. Hermański, A. Jusupović, R. Leśkiewicz, *Cywilne organy bezpieczeństwa państwa 1956–1990* [w:] *Historyczno-prawna analiza struktur organów bezpieczeństwa państwa w Polsce Ludowej (1944–1990). Zbiór studiów*, Warszawa 2013, s. 138.

¹⁴⁸ AIPN Wr, 0126/1292, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 28; *ibidem*, Wniosek, 5 XII 1959 r., s. 33–34; *ibidem*, Raport, 4 XII 1959 r., s. 35; *ibidem*, Karta zwolnienia, 29 IV 1960 r., s. 37 [PDF].

przełożonych „z prośbą o zwolnienie go z obowiązku ukończenia szkoły średniej, motywując to stanem zdrowia oraz poważnymi trudnościami, na jakie napotyka w opanowaniu programowego materiału”. Zaproponowano mu przeniesienie „na niższe stanowisko oficera techniki operacyjnej” w Wydziale „W” bądź oficera ewidencji operacyjnej w Wydziale „C” KW MO „z zachowaniem dotychczasowego wynagrodzenia”. Ostatecznie jednak ppor. Wołowiec, powodowany względami natury prestiżowej, wybrał zwolnienie ze służby¹⁴⁹. W grudniu 1981 r. naczelnikiem Wydziału Śledczego KW MO w Opolu został zatrudniony w SB już po 1956 r. ppłk Jan Pastuch, legitymujący się wyższym wykształceniem prawniczym, a nie kpt. Henryk Skowron, wieloletni funkcjonariusz pionu śledczego UB, SB i MO, mający średnie wykształcenie ogólne. Temu ostatniemu przypadło w udziale stanowisko zastępcy naczelnika¹⁵⁰.

Niektórzy ze „starych” funkcjonariuszy z wieloletnim stażem pracy w organach UB i SB nieźle jednak sobie radzili w zmieniającej się rzeczywistości. Tak np. Stanisław Olejnik, były naczelnik Wydziału Kadr i Szkolenia WUdsBP i wieloletni naczelnik Wydziału „W” KW MO/WUSW w Opolu, ukończył w 1964 r. studia w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Katowicach¹⁵¹. Gustaw Podgórski, niegdyś oficer operacyjny Wydziału III WUdsBP i zastępca naczelnika Wydziału II KW MO w Opolu, ukończył w 1980 r. studia wyższe w Instytucie Nauk Politycznych Uniwersytetu Wrocławskiego¹⁵².

Dawni funkcjonariusze UB zatrudnieni na stanowiskach kierowniczych w SB byli aktywnymi wychowawcami młodszych generacji funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa. W wystawionym w 1982 r. wniosku o nadanie stopnia pułkownika Stanisławowi Olejnikowi kierownictwo KW MO w Opolu na czele z płk. Julianem Uran-tówką podkreślało, że oficer ten „wychował całe pokolenia funkcjonariuszy naszego aparatu”¹⁵³. Mjr/płk Ludwik Skowronek, pierwszy naczelnik Wydziału Śledczego KW MO w Opolu, wieloletni funkcjonariusz pionu śledczego UB i SB, był chwalony przez przełożonych za wysiłki na rzecz „ogólnego i zawodowego przygotowania podległych mu funkcjonariuszy”, a w szczególności za to, że „chętnie kieruje ich na kursy śledcze

¹⁴⁹ AIPN Wr, 0126/1353, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 34; *ibidem*, Protokół posiedzenia Komisji przy KW MO w Opolu, 22 XI 1963 r., s. 50–51; *ibidem*, Wniosek, 27 XI 1963 r., s. 52–53 [PDF].

¹⁵⁰ AIPN Wr 0126/1884, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 31; *ibidem*, Wniosek o nadanie stopnia Milicji Obywatelskiej, b.d., s. 46 [PDF]; AIPN Wr 0126/2016, WUSW w Opolu, Przebieg służby (pracy), s. 53; *ibidem*, Wniosek personalny, 1 XII 1981 r., s. 105 [PDF].

¹⁵¹ AIPN Wr 0126/1971, KWP w Opolu, Dyplom [WSE w Katowicach], 21 IV 1964 r., odpis z 24 VII 1964 r., s. 30 [PDF].

¹⁵² AIPN Wr, 09/584, G. Podgórski, *Motywacje wyjazdów na stałe do Republiki Federalnej Niemiec i powrotów do Polski na przykładzie województwa opolskiego*, praca magisterska przygotowana w Instytucie Nauk Politycznych Uniwersytetu Wrocławskiego pod kierunkiem prof. dr. hab. Bronisława Pasierba, Opole 1980; AIPN Wr, 0126/2056, Akta osobowe funkcjonariusza Gustawa Podgórskiego, Dyplom ukończenia studiów, 16 VI 1980 r., odpis z 17 VI 1980 r., s. 72 [PDF].

¹⁵³ AIPN Wr 0126/1971, KWP w Opolu, Wniosek o nadanie stopnia Milicji Obywatelskiej, 27 VIII 1982 r., s. 70–71 [PDF].

i umożliwiał kontynuowanie studiów”. Jako naczelnik wydziału osobiście prowadził też „szkolenia polityczne i zawodowe”¹⁵⁴.

Jeszcze w ostatnim dziesięcioleciu PRL zdarzało się, że opolskie kierownictwo SB odwoływało się do pomocy dawnych funkcjonariuszy UB, przebywających już od długiego czasu na emeryturze. Tak np. w 1982 r., w okresie stanu wojennego, w Wydziale Śledczym KW MO zostali ponownie zatrudnieni mjr Włodzimierz Kajdas i st. sierż. Bronisława Czekaj. Z początkiem czerwca 1985 r. st. sierż. Czekaj została przeniesiona na stanowisko referenta w Wydziale Paszportów WUSW. W jednostce tej pracowała do połowy kwietnia 1990 r. Mjr Kajdas pracował w Wydziale Śledczym KW MO/WUSW na stanowisku kierownika Sekcji ds. Operacyjnych do ponownego przejścia na emeryturę z końcem czerwca 1985 r.¹⁵⁵

Z początkiem listopada 1983 r. w Wydziale Paszportów WUSW w Opolu zatrudniono na połowie cywilnego etatu por. Bronisława Pindelskiego, byłego zastępcę naczelnika Wydziału VI WUdsBP, zwolnionego ze służby z końcem marca 1956 r. Pracował on na rzecz SB do końca stycznia następnego roku¹⁵⁶.

Dalszy ciąg kariery w innych częściach kraju

Niektórzy funkcjonariusze UB z województwa opolskiego zrobili po 1956 r. mniej lub bardziej interesującą karierę w innych częściach kraju. Najwyżej zaszedł Bonifacy Jedynak, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa już od lutego 1945 r. Był on zastępcą szefa WUBP w Opolu od grudnia 1950 do lutego 1954 r. W 1956 r. stał na czele WUdsBP we Wrocławiu, a od stycznia następnego roku był pierwszym zastępcą

¹⁵⁴ AIPN, 0218/166, Opinia służbowa za okres od 1 III 1962 do 30 IX 1963 r., 7 X 1963 r., s. 195 [PDF].

¹⁵⁵ AIPN Wr, 0126/2030, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 57; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 59–61 [PDF]; AIPN Wr, 0131/4042, WUSW w Opolu, Przebieg służby, s. 35, 37–38, 40; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 41 [PDF]. Włodzimierz Kajdas, pochodzący z Zagłębia, pracował od lipca 1946 r. na różnych stanowiskach w PUBP w Oleśnie, PUBP w Zawierciu, Miejskim Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego w Sosnowcu oraz Wydziale IV WUBP i WUdsBP w Opolu. Z końcem grudnia 1956 r. został zwolniony z pracy w aparacie bezpieczeństwa, ale w styczniu 1959 r. zatrudniono go ponownie w pionie milicyjnym Komendy Powiatowej MO w Opolu. Od sierpnia 1961 r. pracował w pionie milicyjnym KW MO w Opolu. W czerwcu 1975 r. awansował na stanowisko kierownika Sekcji ds. Operacyjnych Wydziału Dochodzeniowo-Śledczego KW MO. Z końcem września 1978 r. przeszedł na emeryturę milicyjną. Bronisława Czekaj z d. Lipka, zatrudniona w aparacie bezpieczeństwa od października 1951 r., była maszynistką w Wydziale Śledczym WUBP i Wydziale VII WUdsBP w Opolu. Przeniesiona w maju 1956 r. na wolny etat w Komendzie Miejskiej MO w Opolu, kontynuowała pracę w milicji aż do maja 1978 r., gdy zwolniono ją w stopniu starszego sierżanta.

¹⁵⁶ AIPN Wr, 0126/981, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Bronisława Pindelskiego, Przebieg służby, s. 53, 55; *ibidem*, Umowa o pracę, 31 X 1983 r., s. 97–98; *ibidem*, Karta zwolnienia, 30 I 1984 r., s. 102 [PDF]. Por. K. Jasiak, *Kadra WUBP/WUdsBP w Opolu...*, s. 427–428. Bronisław Pindelski pracował w aparacie bezpieczeństwa od marca 1947 r.

komendanta wojewódzkiego MO ds. bezpieczeństwa w tym ośrodku. Z początkiem lutego 1964 r. został dyrektorem Biura „B” MSW. Od listopada 1971 r. kierował Głównym Inspektoratem MSW, a z początkiem lutego 1973 r. został dyrektorem Departamentu Kadr MSW. Od 17 marca 1981 r. w stopniu generała brygady był dyrektorem generalnym MSW, a 5 lipca 1985 r. przeszedł na emeryturę. W październiku 1987 r. wyróżniono go wpisem do ustanowionej w styczniu 1984 r. Honorowej Księgi Zasłużonych Funkcjonariuszy, Żołnierzy i Pracowników Resortu Spraw Wewnętrznych¹⁵⁷.

Witold Kaszkur, ostatni kierownik WUdsBP w Opolu, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od końca października 1946 r., był od stycznia 1957 do września 1963 r. pierwszym zastępcą komendanta stołecznego MO ds. bezpieczeństwa w Warszawie. W styczniu 1964 r. został zastępcą dyrektora Biura „W” MSW. W latach 1970–1974 był starszym inspektorem Grupy Operacyjnej nr 2 w Moskwie (krypt. „Wisła”), później zaś pozostawał w dyspozycji Departamentu Kadr MSW, a w styczniu 1977 r., u progu przejścia na emeryturę, został mianowany starszym inspektorem Grupy Rezerwowej przy Departamencie Kadr MSW¹⁵⁸.

Stanisław Żydzik, przedostatni kierownik WUdsBP w Opolu (do września 1956 r.), a następnie zastępca kierownika WUdsBP w Białymstoku, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od maja 1945 r., został w lutym 1958 r. powołany do zawodowej służby wojskowej w formacjach podległych MSW. Służbę tę pełnił do listopada 1958 r., będąc w jej trakcie kursantem w Akademii Sztabu Generalnego¹⁵⁹. Jan Onacik, kierownik WUBP w Opolu w latach 1951–1954 oraz późniejszy kierownik WUdsBP we Wrocławiu i WUdsBP w Bydgoszczy, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od czerwca 1945 r., był od stycznia 1957 do stycznia 1958 r. pierwszym zastępcą komendanta wojewódzkiego MO ds. bezpieczeństwa w tym ostatnim ośrodku¹⁶⁰.

Henryk Trzeciński, zastępca kierownika WUdsBP i późniejszy pierwszy zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. bezpieczeństwa w Opolu, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od kwietnia 1945 r., został w styczniu 1963 r. starszym inspektorem

¹⁵⁷ AIPN, 0242/755, MSW, Akta personalne funkcjonariusza Bonifacego Jedynaka, Przebieg służby (pracy), s. 90–92 [PDF]; AIPN Wr, 08/ 348, Rozkaz nr 4 ministra spraw wewnętrznych z 7 X 1987 r., k. 79. Por. *Aparat...*, t. 1, s. 212, 307, 335, 467, 468; *Aparat...*, t. 2, s. 36, 39, 161; *Aparat...*, t. 3, s. 11, 12, 62, 63; *Twarze dolnośląskiej bezpieki...*, s. 21, 40, 41, 72. 172; K. Jasiak, *Kadra WUBP/WUdsBP w Opolu...*, s. 414–415.

¹⁵⁸ AIPN, 0194/1194, MSW, Przebieg służby (pracy), s. 73–74, 77 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 40, 157; K. Jasiak, *Kadra WUBP/WUdsBP w Opolu...*, s. 418.

¹⁵⁹ AIPN 0949/5, MBP, Akta personalne funkcjonariusza Stanisława Żydzika, Przebieg służby, s. 85; *ibidem*, Zarządzenie personalne nr 1976 z 4 XI 1958 r., s. 132; *ibidem*, Karta zwolnienia, 10 XI 1958 r., s. 133; *ibidem*, Opinia służbowa, 6 XII 1958 r., s. 135; *ibidem*, Notatka służbowa, 15 IV 1965 r., s. 146; *ibidem*, Odpis przebiegu służby, b.d., s. 165 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 1, s. 98, 244, 288, 304, 305, 335, 474; *Twarze dolnośląskiej bezpieki...*, s. 47, 316; K. Jasiak, *Kadra WUBP/WUdsBP w Opolu...*, s. 415.

¹⁶⁰ AIPN, 0193/7080, MBP, Akta personalne funkcjonariusza Jana Onacika, Przebieg służby, s. 82, 84 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 1, s. 64, 99, 101, 120, 335, 467; *Aparat...*, t. 2, s. 51; *Twarze dolnośląskiej bezpieki...*, s. 40, 243; K. Jasiak, *Kadra WUBP/WUdsBP w Opolu...*, s. 416.

w Inspektoracie Kierownictwa SB KW MO w Krakowie. Z końcem czerwca 1968 r. zwolniono go z pracy w resorcie¹⁶¹.

Józef Adamczyk, naczelnik Wydziału IV WUdsBP i późniejszy zastępca naczelnika Wydziału III SB KW MO w Opolu, zatrudniony w aparacie bezpieczeństwa od czerwca 1945 r., był w latach 1970–1975 naczelnikiem Wydziału III SB KW MO w Krakowie, a w latach 1975–1976 naczelnikiem Wydziału III „A” KW MO w tym ośrodku. Z początkiem czerwca 1976 r. został starszym inspektorem Grupy nr 5 Departamentu III MSW. W latach 1980–1984 był starszym inspektorem Wydziału Inspekcji Zespołu ds. SB KW MO/WUSW w Krakowie, a w połowie listopada 1984 r. przeszedł na emeryturę¹⁶².

Resortowe „dynastie”

W niektórych przypadkach karierę w resorcie spraw wewnętrznych robiły również dzieci byłych funkcjonariuszy UB. Przypadek taki zaistniał m.in. w rodzinie Henryka Zaskiewicza, byłego funkcjonariusza UB, który w latach 1962–1969 pracował na stanowisku pierwszego zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. bezpieczeństwa/ds. SB w Opolu.

W listopadzie 1969 r. płk Zaskiewicz objął analogiczne stanowisko w województwie bydgoskim. Od września 1971 do marca 1983 r. był komendantem wojewódzkim MO w Poznaniu¹⁶³. W lipcu 1983 r. delegowano go do Moskwy, gdzie działał w Grupie Operacyjnej „Wisła” na niejawnym etacie kierownika wydziału¹⁶⁴. Od sierpnia 1987 r., po powrocie z Moskwy, pozostawał w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW, a w kwietniu 1989 r., po uzyskaniu uprawnień do renty inwalidzkiej, zwolniono go z pracy w resorcie¹⁶⁵.

Na drogę resortowej kariery weszła również córka płk. Zaskiewicza – Hali-
na Zabdyr-Zaskiewicz-Wawrzyniak, absolwentka dwóch kierunków Uniwersytetu

¹⁶¹ AIPN Kr, 059/368, KWP w Krakowie, Przebieg służby, k. 34. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 119; K. Jasiak, *Kadra WUBP/WUdsBP w Opolu...*, s. 418.

¹⁶² AIPN Kr, 059/368, KWP Kraków, Przebieg służby, s. 50, 52, 54; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 56–57, 60 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 88; *Aparat...*, t. 2, s. 164.

¹⁶³ AIPN Po, 059/7125, Przebieg służby (pracy), s. 110–111. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 51, 119, 125; *Aparat...*, t. 3, s. 240.

¹⁶⁴ AIPN Po, 059/7125, Przebieg służby (pracy), s. 110–111, s. 114; *ibidem*, Raport, 1 VI 1983 r., s. 207; *ibidem*, Pismo kierownika Wydziału Kadr KC PZPR do ministra spraw wewnętrznych, 21 I 1983 r., s. 209 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 51, 119, 125; *Aparat...*, t. 3, s. 240.

¹⁶⁵ AIPN Po, 059/7125, WUSW Poznań, Przebieg służby (pracy), s. 110–111, 114; *ibidem*, Raport, 1 VI 1983 r., s. 207; *ibidem*, Pismo kierownika Wydziału Kadr KC PZPR do ministra spraw wewnętrznych, 21 I 1983 r., s. 209; *ibidem*, Rozkaz personalny nr 02261, 20 VIII 1987 r., s. 213; *ibidem*, Świadczenie pracy, 11 IV 1989 r., s. 219–220; *ibidem*, Decyzja o ustaleniu prawa do milicyjnej renty inwalidzkiej, 10 III 1989 r., s. 228; *ibidem*, Karta zwolnienia, 10 IV 1989 r., s. 236 [PDF]. Por. *Aparat...*, t. 2, s. 51, 119, 125; *Aparat...*, t. 3, s. 240.

im. Adama Mickiewicza, magister psychologii oraz nauk politycznych o specjalności dziennikarskiej. W 1980 r. została ona asystentem w Instytucie Nauk Politycznych na Wydziale Nauk Społecznych UAM. Już w następnym roku złożyła jednak podanie o pracę w Akademii Spraw Wewnętrznych, powołując się na to, że pochodzi z rodziny związanej od lat z MSW, a jej mąż, Adam Zabdyr, jest pracownikiem MSW i mieszka w Warszawie. Związane z tym formalności załatwiał jej ojciec, zaprzyjaźniony z ówczesnym komendantem ASW, płk. Tadeuszem Walichnowskim¹⁶⁶.

W marcu 1982 r. Halina Zabdyr rozpoczęła pracę w Zakładzie Pomocy Naukowych, Wydawnictw i Reprografii ASW jako adiustator „Zeszytów Naukowych ASW”¹⁶⁷. W roku akademickim 1982/1983 odbyła eksternistycznie studia podyplomowe w ASW „po linii” SB¹⁶⁸, w ślad za czym nadano jej stopień podporucznika¹⁶⁹. Już w 1982 r. rozpoczęła także studia doktoranckie w ASW¹⁷⁰. W 1983 r. ukończyła kurs szkoleniowy dla redaktorów merytorycznych literatury pięknej i z dziedziny nauk humanistycznych, zorganizowany przez Polskie Towarzystwo Wydawców Książek w Warszawie¹⁷¹. Dzięki temu w następnym roku została awansowana na stanowisko redaktora merytorycznego¹⁷².

W listopadzie 1985 r. ppor. Zabdyr została na własną prośbę, motywowaną jej problemami rodzinnymi, przeniesiona na wolny etat w Wydziale Polityczno-Wychowawczym WUSW w Poznaniu. Jej nowy zakres zadań obejmował prowadzenie i nadzorowanie szkolenia politycznego funkcjonariuszy MO¹⁷³. W sierpniu 1988 r. por. Zabdyr wystąpiła z prośbą o przeniesienie „do jednego z wydziałów operacyjnych” w pionie SB, gdzie mogłaby „w pełni wykorzystać posiadane kwalifikacje formalne (ukończone studia z zakresu psychologii oraz nauk politycznych ze specjalizacją dziennikarstwo) oraz swoje dotychczasowe zainteresowania rolą, znaczeniem i funkcjonowaniem środków masowego przekazu we współczesnym społeczeństwie”. Prośba ta została jednak załatwiona odmownie¹⁷⁴.

¹⁶⁶ AIPN Po, 084/4092, WUSW w Poznaniu, Akta personalne funkcjonariuszki Haliny Zaskiewicz-Wawrzyniak, Podanie, 2 IX 1980 r., s. 5–6; *ibidem*, List Henryka Zaskiewicza do Tadeusza Walichnowskiego, 7 IX 1980 r., s. 7; *ibidem*, Ankieta osobowa, s. 8, 13, 15; *ibidem*, Życiorys, 2 IX 1980 r., s. 16–17; *ibidem*, Dyplom, 18 IX 1980 r., s. 19–20; *ibidem*, Dyplom, 1 VII 1980 r., s. 21–22 (kopia cyfrowa – PDF).

¹⁶⁷ *Ibidem*, Zobowiązanie, 1 III 1982 r., s. 24; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 42; *ibidem*, Wniosek personalny, 26 II 1982 r., s. 47; *ibidem*, Opinia służbowa, 24 V 1984 r., s. 55 [PDF].

¹⁶⁸ *Ibidem*, Świadectwo ukończenia studium podyplomowego, 1 VII 1983 r., s. 34; *ibidem*, Wniosek personalny, 28 I 1985 r., s. 61 [PDF].

¹⁶⁹ *Ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 44 [PDF].

¹⁷⁰ *Ibidem*, Opinia, 9 II 1982 r., s. 38 [PDF].

¹⁷¹ *Ibidem*, Zaświadczenie ukończenia kursu, 21 VI 1983 r., s. 32, 49 [PDF].

¹⁷² *Ibidem*, Wniosek personalny, 30 V 1984 r., s. 57; *ibidem*, Opinia służbowa za okres od marca 1982 do lutego 1985 r., 22 I 1985 r., s. 60 [PDF].

¹⁷³ *Ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 42–44; *ibidem*, Raport, 25 IX 1985 r., s. 63–64; *ibidem*, Oświadczenie, 14 X 1985 r., s. 65; *ibidem*, Wniosek personalny, 26 X 1985 r., s. 66; *ibidem*, Karta przeniesienia, 7 XI 1985 r., s. 68; *ibidem*, Wniosek personalny, 23 VII 1987 r., s. 70; *ibidem*, Opinia służbowa za okres od 1985 do 1988 r., 13 IX 1988 r., s. 77 [PDF].

¹⁷⁴ *Ibidem*, Raport, 25 VIII 1988 r., s. 72–73; *ibidem*, Notatka służbowa, 20 IX 1988 r., s. 74; *ibidem*, Opinia służbowa za okres od 1985 do 1988 r., 13 IX 1988 r., s. 78 [PDF].

W styczniu 1990 r., w związku z reorganizacją pionu MO WUSW i likwidacją jej dotychczasowego stanowiska pracy, por. Zaskiewicz-Wawrzyniak została starszym inspektorem Sekcji Dyscyplinarnej w Wydziale Kadr WUSW¹⁷⁵. W lipcu tego roku Wojewódzka Komisja Kwalifikacyjna zaopiniowała negatywnie jej kandydaturę do pracy w policji. Por. Zaskiewicz-Wawrzyniak odwołała się do Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej, sugerując, że decyzja ta jest aktem politycznej represji, związanym z tym, że jej ojciec był w komendantem wojewódzkim MO w Poznaniu. Centralna Komisja Kwalifikacyjna podtrzymała jednak decyzję komisji wojewódzkiej¹⁷⁶.

Szczególnie wielu naśladowców znalazł w swojej rodzinie Józef Ciupek, zastępca naczelnika Wydziału III WUdsBP i późniejszy wieloletni naczelnik Wydziału II KW MO/WUSW w Opolu. Funkcjonariuszami SB zostało aż trzech jego synów: Jerzy, Ryszard i Władysław. Jerzy Ciupek ukończył trzyletnią Wyższą Szkołę Oficerską im. Feliksa Dzierżyńskiego w Legionowie. W okresie stanu wojennego jako elew WSO „brał udział w akcjach specjalnych na terenie miasta Warszawy, w zakładach pracy »Ursus«, »Świerczewski« i FSO Żerań oraz w służbach patrolowych”. W późniejszym czasie pracował kolejno w Wydziale IV KW MO/WUSW oraz wydziałach VI i III WUSW w Opolu. Ryszard Ciupek, absolwent Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu, pracował w Wydziale III KW MO/WUSW. Władysław Ciupek, absolwent Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Opolu, pracował w Wydziale „T” KW MO/WUSW¹⁷⁷. Zbigniew Furkałowski, syn Franciszka, naczelnika Służby Uzbrojenia i Kwaternistrzostwa WUBP oraz naczelnika Wydziału Administracyjno-Gospodarczego WUdsBP w Opolu, pracował w latach 1953–1989 na różnych stanowiskach w MO¹⁷⁸.

¹⁷⁵ *Ibidem*, Oświadczenie, 9 I 1990 r., s. 79 [PDF].

¹⁷⁶ *Ibidem*, Opinia, 31 VII 1990 r., s. 83; *ibidem*, Wniosek o przyjęcie do służby w policji byłego funkcjonariusza Wydziału Pol[ityczno]-Wych[owawczego], 31 VII 1990 r., s. 85–86; *ibidem*, Pismo (odwołanie) por. Haliny Zaskiewicz-Wawrzyniak do Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej w Warszawie, 6 VIII 1990 r., s. 90–92 [PDF].

¹⁷⁷ AIPN Wr, 0126/2085, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Ryszarda Ciupka, Dyplom ukończenia studiów (odpis), 11 XII 1979 r., k. 10; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), k. 46; AIPN Wr, 292/13, KWP w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Władysława Ciupka, Przebieg służby (pracy), k. 1–3; *ibidem*, Dyplom ukończenia studiów (odpis), 19 VIII 1980 r., k. 25; AIPN Wr, pf257/13, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Jerzego Ciupka, Przebieg służby (pracy), s. 71–72; *ibidem*, Opinia służbowa, 17 VI 1982 r., s. 91 [PDF]. Przywołana tu dokumentacja nic nie mówi, niestety, na temat charakteru akcji specjalnych, w jakich uczestniczył Ciupek jako elew WSO. Najpewniej chodzi o takie działania jak pacyfikowanie strajkujących zakładów pracy czy rozpraszanie manifestacji ulicznych. Wymienione tu zakłady pracy („Ursus”, „Świerczewski”, FSO na Żeraniu) strajkowały w grudniu 1981 r., w pierwszych dniach stanu wojennego, i do pacyfikowania ich załóg mogli być wówczas skierowani oprócz ZOMO słuchacze WSO (por. W. Domagalski, *NSZZ „Solidarność” Region Mazowsze* [w:] *NSZZ „Solidarność” 1980–1989*, t. 5: *Polska środkowo-wschodnia*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010, s. 293).

¹⁷⁸ AIPN Wr, 0131/4237, WUSW w Opolu, Akta personalne funkcjonariusza Zbigniewa Furkałowskiego, Przebieg służby, s. 67, 69, 71; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 72–74 [PDF]. W złożonym w lutym 1953 r. podaniu o przyjęcie do dwuletniej szkoły oficerskiej MO deklarował, że pragnie przyczynić się „do walki z wrogiem klasowym, który utrudnia budowę socjalizmu” (*ibidem*, Podanie, 26 II 1953 r., s. 7).

Podsumowanie

Reorganizacja dokonana na przełomie lat 1956 i 1957 przejściowo znacznie zredukowała potencjał kadrowy aparatu bezpieczeństwa. Wiązało się to jednak z przerwaniem na struktury MO ciężaru prowadzenia wielu spraw związanych z administracyjną, gospodarczą, finansową i socjalną obsługą tego aparatu, co pod niejednym względem mogło być dla niego wygodniejsze¹⁷⁹.

Mimo znacznej redukcji kadr aparat bezpieczeństwa zachował środowiskową tożsamość, gwarantowaną w szczególności przez wyraźnie widoczną ciągłość obsady personalnej stanowisk kierowniczych. Zmiany zaistniałe na przełomie lat 1956 i 1957 nie przyniosły w tym zakresie żadnego radykalnego przewrotu w środowisku kadrowym aparatu bezpieczeństwa w województwie opolskim.

Przez wiele lat wśród miejscowej kadry kierowniczej SB zdecydowanie dominowali byli funkcjonariusze UB. Tak np. w grudniu 1965 r. wśród dziesięciu naczelników wydziałów SB KW MO w Opolu było dziewięciu dawnych pracowników UB. Na łączną liczbę ośmiu zastępców naczelnika przypadało siedmiu dawnych funkcjonariuszy UB. W maju 1975 r. wśród dziesięciu naczelników wydziałów SB KW MO było ośmiu dawnych funkcjonariuszy UB. Na łączną liczbę jedenastu zastępców naczelnika dziesięciu pracowało niegdyś w UB. W tym samym czasie wśród piętnastu zastępców komendantów powiatowych MO ds. SB było dwunastu dawnych funkcjonariuszy UB. Wyraźna zmiana sytuacji nastąpiła dopiero na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. W grudniu 1979 r. dawni funkcjonariusze UB stanowili już tylko połowę łącznej liczby naczelników wydziałów SB KW MO – pięć z dziesięciu osób. Wśród dwunastu zastępców naczelnika było tylko czterech dawnych funkcjonariuszy UB. W latach osiemdziesiątych dawni funkcjonariusze UB stanowili już szybko malejącą mniejszość w szeregach miejscowej kadry kierowniczej SB, choć niektórzy z nich utrzymali się na stanowiskach jeszcze do końca dekady.

Jak wynika z tego zestawienia, na stopniową utratę przez byłych funkcjonariuszy UB dominującej pozycji wśród kadry kierowniczej SB w województwie opolskim trzeba było czekać około ćwierć wieku, co odpowiada naturalnemu cyklowi zmian pokoleniowych w życiu społecznym. Stanowi to wymowne potwierdzenie tezy, że zmiany zaistniałe na przełomie lat 1956 i 1957 r. nie przyniosły żadnej rewolucji w sprawach kadrowych aparatu bezpieczeństwa, a jedynie zapoczątkowały nowy etap organizacyjnej i kadrowej ewolucji tego aparatu.

¹⁷⁹ Dodać należy, że takimi sprawami zajmowała się również część osób, które wcześniej parały się nimi w strukturach UB, jak np. por./kpt./mjr Wiesław Czapliński, były zastępca naczelnika Wydziału Łączności WUdsBP w Opolu, zatrudniony od stycznia 1957 r. na podobnym stanowisku w strukturze KW MO. W latach 1975–1980, po zmianie podziału administracyjnego kraju i utworzeniu nowych województw, mjr/ppłk/płk Czapliński kierował Wydziałem Łączności KW MO w Skierniewicach (AIPN Ld, 0210/12, WUSW w Skierniewicach, Przebieg służby, s. 75, 77; *ibidem*, Przebieg służby (pracy), s. 79–81 [PDF]).

Byli funkcjonariusze UB stali się nauczycielami i wychowawcami kolejnych roczników kadr Służby Bezpieczeństwa. Przez wiele lat kształtowali *esprit de corps* tej służby i jej oblicze polityczne. Przez ten czas aparat bezpieczeństwa stopniowo rozbudowywał swój potencjał kadrowy, zbliżając się do poziomu sprzed listopada 1956 r. Jednocześnie zdecydowanie podniósł się poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych funkcjonariuszy.

Zmiany dokonane na przełomie lat 1956 i 1957, jak zwykle w przypadku reorganizacji, spowodowały przejściowe osłabienie aparatu bezpieczeństwa, ale w dłuższej skali czasowej zaowocowały jego umocnieniem. W ich następstwie aparat ten stał się z czasem jeszcze groźniejszy i skuteczniejszy, działając niezmiennie w służbie systemu komunistycznego.

Zbigniew Bereszyński

**Staff of the security apparatus,
with particular emphasis on managerial posts
in Opole Voivodship between 1956-1990**

Summary

The article shows the reorganisation of the People's Republic of Poland security apparatus in 1956, using the example of Opole Voivodship. For many consecutive years, the executive of Security Service was dominated by the Public Security officers. Over time, the security apparatus has progressively expanded its staffing capabilities, moving towards the level from before November 1956, while at the same time drastically improving the level of education and professional qualifications of officers. As the result, reorganisation of security apparatus performed between 1956 and 1957 caused temporary weakening, later becoming even more dangerous and effective force in the service of the communist system.

Key words: security apparatus, staff, Opole Voivodship, reorganisation, 1956